

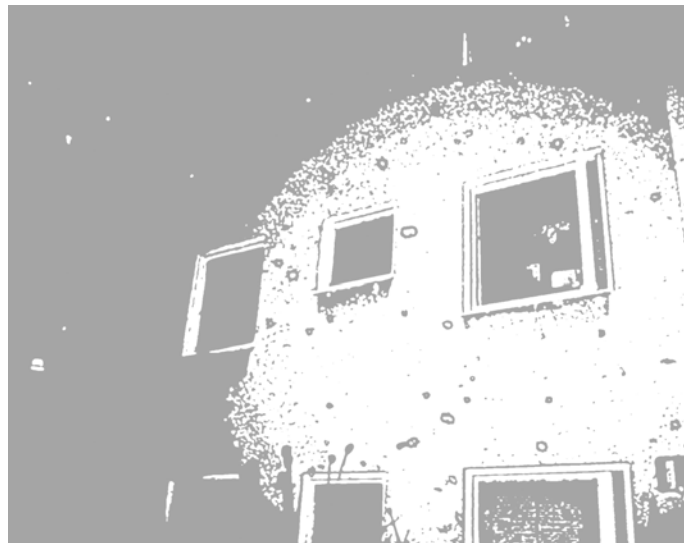

STOCKHOLMS UNIVERSITET
Institutionen för Socialt Arbete
Socialhögskolan
C-uppsats, 10 poäng
Höstterminen 2005

Gömnda flyktingfamiljer

– Livssituation och påverkan

Författare: Erica Lindroos

Handledare: Stig Elofsson

Tack!

- till intervjupersonerna som gjorde denna studie möjlig.
Tack också till Stig Elofsson som har handlett uppsatsskrivandet och
till Sam Larsson som har bidragit med många tips och idéer.

*Södertälje den 9 januari 2006
Erica Lindroos*

Gömda flyktingfamiljer

– Livssituation och påverkan

Av
Erica Lindroos

ABSTRACT

Ämnet för denna studie var flyktingfamiljer som har levt gömda i Sverige för att undgå ett avvisnings- eller utvisningsbeslut. Studiens syfte var att försöka öka kunskapen om och förståelsen för gömda flyktingfamiljers situation under tiden familjerna lever gömda samt efteråt för familjer som erhållit uppehållstillstånd i Sverige. Den övergripande problemställningen var: Hur kan man förstå och beskriva situationen för gömda och före detta gömda flyktingfamiljer? Fyra teman undersöktes. Dessa var gömda familjers praktiska livssituation, familjernas nätverk, upplevelser av makt och maktlöshet, samt hur livet som gömd kan ha påverkat flyktingarna. Studien följde kvalitativ metod. Intervjuer gjordes med två flyktingföräldrar som tidigare har levt gömda med sina familjer och med två personer som har erfarenhet av att arbeta med gömda flyktingfamiljer. Studiens resultat analyserades utifrån ett mångdimensionellt perspektiv med hjälp av generell systemteori, kristeori och maktteorier. Resultatet av studien visade att gömda flyktingfamiljers praktiska livssituation upplevs som svår. Av rädsla för att bli upptäckta undviker flyktingarna att ta kontakter med omgivningen. Familjerna upplevs vara helt eller delvis maktlösa inför att kunna förändra sin situation. Situationen som gömd flykting uppfattas ha påverkat familjemedlemmarnas fysiska och psykiska hälsa negativt och långsiktigt. Efter uppehållstillståndet upplevs känslor som utanförskap samt förändrade personlighetsdrag hos flyktingarna.

NYCKELORD: *Gömda flyktingar, Flyktingfamiljer, Asylsökande, Socialt nätverk, Makt, Kris.*

STOCKHOLMS UNIVERSITET	C-UPPSATS
Institutionen för socialt arbete	TITEL: Gömda flyktingfamiljer. Livssituation och påverkan.
Socialhögskolan	FÖRFATTARE: Erica Lindroos HANDLEDARE: Stig Elofsson DATUM: Januari 2006

INNEHÅLL

1. Introduktion	6
1.1. Inledning.....	6
1.2. Syfte, problemformulering och frågeställningar	6
1.3. Perspektiv	7
1.4. Studiens disposition.....	7
2. Bakgrund	8
2.1. Historik.....	8
2.2. Asylprocessen.....	8
2.3. Definition och beskrivning av gömda flyktingar	9
2.4. Antalet gömda flyktingar	9
2.5. Aktuell situation hösten 2005.....	9
3. Tidigare forskning	10
3.1. En svårutforskad grupp	10
3.2. Sammanfattad bild av forskningsläget	10
3.3. Att gömma sig	10
3.4. Oviss väntan	11
3.5. Problem med bostad och ekonomi	11
3.6. Begränsade rättigheter	11
3.7. Gömda flyktingars hälsa.....	12
3.8. Stöd från nätverket	12
3.9. Långsiktig påverkan	12
4. Metod	13
4.1. Vetenskapsfilosofiska positioner och design	13
4.2. Förförståelse	13
4.3. Litteratursökning	14
4.4. Urval av intervjupersoner.....	14
4.5. Informationsinsamling – intervjuernas uppläggning och genomförande.....	15
4.6. Databearbetning, analys och tolkning	15
4.7. Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	16
4.8. Triangulering	17
4.9. Etiska överväganden	17
4.10. Studiens avgränsningar	19
5. Teoretiska analysperspektiv	20
5.1. Val av teorier.....	20
5.2. Generell systemteori.....	20
5.3. Maktperspektiv.....	21
5.4. Kristeori.....	22
6. Resultat och analys.....	24
6.1. Presentation av intervjupersonerna	24
6.2. Tema 1 – Praktisk livssituation	24
6.2.1. Boendet.....	24
6.2.2. Vardagen	25
6.2.3. Ekonomin	26
6.2.4. Upplevelse av livssituationen.....	27
6.2.5. Sammanfattning och delanalys av tema 1 – Praktisk livssituation	28
6.3. Tema 2 - Nätverk.....	29
6.3.1. Familjernas kontakter.....	29

6.3.2. Kontakten med sjukvård och samhällsservice	30
6.3.3. Hjälpn från nätverket.....	30
6.3.4. Situationen inom familjen	31
6.3.5. Sammanfattning och delanalys av tema 2 – Nätverk	32
6.4. Tema 3 – Makt och maktlöshet	34
6.4.1. Vad familjerna kan och inte kan göra	34
6.4.2. Möjligheter att kunna påverka situationen	35
6.4.3. Synen på framtiden under gömtiden	36
6.4.4. Sammanfattning och delanalys av tema 3 – Makt och maktlöshet	36
6.5. Tema 4 – Påverkan	38
6.5.1. Familjernas situation sedan de har fått uppehållstillstånd.....	38
6.5.2. Hälsan efter uppehållstillståndet	38
6.5.3. Vad har förändrats och vad har inte förändrats i och med uppehållstillståndet? ...	39
6.5.4. Följder av ett tidigare liv som gömd	40
6.5.5. Sammanfattning och delanalys av tema 4 – Påverkan	41
6.6. Helhetsanalys	43
6.6.1. Begränsade sociala stödsystem och isolerade familjer	43
6.6.2. Upplevd maktlöshet.....	44
6.6.3. Den långsiktiga påverkans möjliga orsaker	44
7. Diskussion	45
7.1. Sammanfattande resultatbild	45
7.2. Sammanfattande tolkning.....	46
7.3. Metoddiskussion.....	46
7.3. Förslag till fortsatt forskning.....	47
REFERENSER.....	48
BILAGA 1 – Intervjuguide 1	50
BILAGA 2 – Intervjuguide 2	51
BILAGA 3 – Intervjubrev	52
BILAGA 4 – Begreppsförklaringar.....	53

1. Introduktion

I detta kapitel ges en inledning till uppsatsen. Därefter beskrivs studiens syfte, problemställning, frågeställningar och perspektiv. Sist i kapitlet redogörs för uppsatsens disposition.

1.1. Inledning

Varje år gömmer sig tusentals flyktingar i Sverige. Det rör sig om människor med laga kraft vunna avvisnings- eller utvisningsbeslut som stannar kvar i landet illegalt. Av de gömda flyktingarna har åtskilliga varit i landet i flera år och deras legala status har växlat mellan att vara "illegal" och att vara asylsökande (Angel & Hjern, 2004, s. 274). Gömda flyktingar kan ses som en av de mest marginaliserade och utsatta grupperna i vårt samhälle. Det är en osynlig grupp som håller sig undan och som saknas i den officiella statistiken. De befinner sig i landet, men samtidigt utanför samhället (Johansson, 2004, s. 4). Gömda flyktingar lever under svåra materiella och psykosociala villkor. Trots att många har betydande hälsomässiga och/eller sociala problem får de i liten utsträckning del av välfärdssamhällets stöd (Social rapport, 2001, s. 18). De gömda flyktingarna är beroende av hjälp från släktingar, vänner eller ideella organisationer. De lever med en oviss framtid och rädsla för att bli upptäckta. Den svåra livssituationen för de gömda flyktingarna ger ofta långtgående konsekvenser. Symptomen på att ha varit gömd kan också finnas kvar länge (Eriksson & Henriksson, 1997, s. 77-94).

Kunskap om hur det kan vara att leva som gömd kan för personer som professionellt arbetar med gömda och före detta gömda flyktingar bidra till ökad förståelse för en flyktings eller en flyktingfamiljs situation. Ökad kunskap om de gömda flyktingarnas eventuella problematik skapar ett bättre utgångsläge för att kunna bemöta och hjälpa flyktingarna. Forskning inom området kan därmed anses vara viktigt för dem som professionellt arbetar med flyktingar i behov av stöd. Hittills har dock få studier gjorts om gömda flyktingars sociala situation. Vilka konsekvenser som kan följa efter ett liv som gömd flykting är även det ett område som det har forskats litet om.

I den här studien görs ett försök att öka kunskapen om och förståelsen för gömda och före detta gömda flyktingfamiljers situation genom fyra kvalitativa djupintervjuer. Intervjuerna görs med personer som tidigare har levt gömda med sina familjer och med personer som har erfarenhet av att arbeta med gömda flyktingfamiljer. Studien kan vara av intresse för den som professionellt arbetar med gömda eller före detta gömda flyktingar, men även för personer som har ett allmänt intresse för gömda flyktingars situation eller arbetar ideellt med flyktingar.

1.2. Syfte, problemformulering och frågeställningar

Syftet med den här studien är att försöka öka kunskapen och förståelsen för gömda flyktingfamiljers situation under gömtiden samt efteråt för familjer som har erhållit permanent uppehållstillstånd i Sverige. Studiens övergripande problemformuleringen lyder

- *Hur kan man förstå och beskriva situationen för gömda och före detta gömda flyktingfamiljer?*

I studien undersöks fyra olika teman mer ingående. De tre första fokuserar på tiden som familjerna levde gömda. Dessa är den praktiska livssituationen, familjernas nätverk samt upplevelser av makt och maktlöshet. Dessutom undersöks som ett fjärde tema hur livet som gömd kan ha påverkat familjerna. Utifrån nämnda teman har följande forskningsfrågor formulerats:

- *Hur beskriver och upplever intervjupersonerna gömda familjers praktiska livssituation?*
- *Hur beskriver intervjupersonerna gömda familjers nätverk?*
- *Hur upplever intervjupersonerna gömda flyktingars makt eller brist på makt?*
- *Hur upplever intervjupersonerna att livet som gömd har påverkat familjer som tidigare har levt gömda?*

1.3. Perspektiv

De perspektiv som har valts för studien är både ett inifrånperspektiv/aktörsperspektiv och ett utifrånperspektiv/observatörsperspektiv. Aktörsperspektivet fås genom intervjuer med två föräldrar som tidigare har levt gömda tillsammans med sina familjer, men som idag har permanent uppehållstillstånd (PUT). Observatörsperspektivet erhålls genom intervjuer med två personer som har erfarenhet av att arbeta med gömda och tidigare gömda flyktingfamiljer. Aktörer och observatörer tolkar en situation olika, beroende på att de har tillgång till olika information. Genom intervjuer med aktörerna fås direkta beskrivningar av intervjupersonernas livsvärldar, medan intervjuer med observatörerna ger meta-narrativa beskrivningar av andra personers upplevelsevärldar (Lilja, 2005, s. 44).

1.4. Studiens disposition

Uppsatsen är indelad i sju kapitel. Det första kapitlet innehåller en introduktion till studien. I kapitel två ges en bakgrund i vilken bland annat gruppen gömda flyktingar och asylprocessen beskrivs. I kapitel tre redogörs för tidigare forskning inom området. Metoden beskrivs i kapitel fyra. I det femte kapitlet redovisas de teoretiska perspektiv som används som analysverktyg. Kapitel sex innehåller studiens resultat, delanalyser av varje tema samt en helhetsanalys av innehållet i alla teman. Kapitel sju utgörs av en slutdiskussion.

2. Bakgrund

I detta kapitel ges en kort historik över invandringen i Sverige och en sammanfattning av asylprocessen. Därefter följer en definition och beskrivning av gruppen gömda flyktingar. Antalet gömda diskuteras och den aktuella situationen för gömda flyktingfamiljer beskrivs.

2.1. Historik

Under loppet av etthundra år, från mitten av 1800-talet fram till 1930, lämnade 1,3 miljoner människor Sverige för att söka lyckan i exempelvis USA och Australien. I och med andra världskriget övergick Sverige från att vara utvandrarnland till att bli ett invandrarnland. Sedan 1930 har Sverige, sånär som på ett par år på 70-talet, alltid haft en större årlig invandring än utvandring. Under 1950- och 60-talen var det arbetskraftsinvandringen som dominerade och invandringen var i princip fri. I slutet av 60-talet infördes en reglerad invandring, vilket innebar att de som ville invandra skulle ha sitt uppehållstillstånd klart före inresan, undantaget nordbor, flyktingar och anhöriginvandrare. Under 1980-talet kom de asylsökandes antal att öka. Fler och fler fick också avslag på sina asylansökningar. (Migrationsverkets hemsida, 2005a).

2.2. Asylprocessen

De flyktingar som kommer till Sverige och vill ansöka om asyl vänder sig till Migrationsverket med sin ansökan. Sverige har skrivit på Förenta Nationernas flyktingkonvention. Det betyder bland annat att Sverige måste ge de personer asyl som är flyktingar enligt konventionen. Konventionsflykting är den som har skäl att vara rädd för förföljelse i sitt hemland på grund av sin ras, sin nationalitet, sin samhällsgrupp eller sin religiösa eller politiska uppfattning. (Migrationsverkets hemsida, 2005b). Enligt Utlänningslagen (2005:716, 4 kap. 2 §) kan även personer som inte är konventionsflyktingar få asyl i Sverige. Dessa kallas för skyddsbehövande. Skyddsbehövande är den som har lämnat sitt hemland och

- 1. känner välgrundad fruktan för att straffas med döden eller att utsättas för kroppsstraff, tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning,*
- 2. behöver skydd på grund av yttre eller inre väpnad konflikt eller på grund av andra svåra motsättningar i hemlandet känner välgrundad fruktan att utsättas för allvarliga övergrepp, eller*
- 3. inte kan återvända till sitt hemland på grund av en miljökatastrof.*

Personer som har humanitära skäl kan också få stanna i Sverige. Det gäller till exempel den som lider av någon livshotande sjukdom som han eller hon inte kan få behandling för i hemlandet. Under år 2004 lämnades det in 23 161 nya asylansökningar i Sverige. Samma år fick 4 318 asylsökande permanent uppehållstillstånd av flyktingsskäl, andra skyddsbehov och humanitära skäl. Merparten, 3 043 personer, fick tillstånd av humanitära skäl. För de personer som inte bedöms ha tillräckliga skäl för asyl beslutar Migrationsverket om avvisning. De som får avslag kan antingen acceptera beslutet om avslag och resa tillbaka till landet de kom ifrån eller överklaga till Utlänningsnämnden. De allra flesta som får nej av Migrationsverket överklagar. Om också Utlänningsnämnden bedömer att skälen för asyl inte är tillräckliga avslår nämnden överklagandet och personerna måste då lämna Sverige. Beslut från

Utlänningsnämnden kan inte överklagas såvida inte nya skäl som inte tidigare behandlats framförs. Migrationsverket hjälper till med återresan så länge personerna samarbetar. Om det finns anledning att tro att personerna kommer att hålla sig undan kan de tas i förvar eller ställas under uppsikt under tiden som återresan ordnas. Vägrar en person att lämna landet, eller håller sig undan, överlämnar verket ärendet till polisen. Polisen samarbetar då med Migrationsverket och har rätt att använda sig av tvång för att avlägsna personen ur landet. (Migrationsverket, 2004, s. 2). Policyn i Sverige är således att avvisningar skall verkställas. Om en person väljer att stanna kvar innebär det att han eller hon måste gå under jorden och bli ”illegal” (Vestin, 2002, s. 123).

2.3. Definition och beskrivning av gömda flyktingar

Bland de personer som lever utan legal status i Sverige finns de som har sökt asyl i Sverige och fått avslag och de som har kommit till landet illegalt och som inte har ansökt om asyl. Båda grupper saknar de erforderliga dokument som behövs för att bo i Sverige och därmed vistas de i landet utan legal status. I denna studie används begreppet *gömda flyktingar* för den första av grupperna, det vill säga personer som har sökt asyl i Sverige, men som har fått avslag på sin begäran om uppehållstillstånd och sedan stannat kvar i landet illegalt. Med *gömda flyktingfamiljer* menas personer med en nära släktskapsrelation som lever gömda samtidigt. (För en definition av övriga begrepp som används i studien, se bilaga 4).

2.4. Antalet gömda flyktingar

Läkare utan gränser (2005, s. 8) refererar till internationella källor och skriver att det under de senaste åren har skett en dramatisk ökning av antalet migranter som uppehåller sig i EU utan legal status. 1998 uppskattades det att närmare tre miljoner migranter utan legal status bodde i Västeuropa. Det uppskattade antalet gömda i Sverige har varierat med åren och minskningar av antalet asylsökande har bedömts bidra till ett minskat antal gömda flyktingar (SoS-rapport, 1999:5, s. 8). Det exakta antalet flyktingar som för närvarande lever gömda i Sverige är dock okänt. I Rikspolisstyrelsens register fanns i september år 2005 cirka 15 000 personer som av Migrationsverket anmälts vara efterlysta. Av dem beräknades en tredjedel redan ha lämnat Sverige. Övriga förmodades levda gömda runt om i landet. Det uppskattades att 3500 av de gömda flyktingarna vid den tidpunkten var barn. (Ennart, 2005).

2.5. Aktuell situation hösten 2005

Under år 2005 har gömda flyktingfamiljers situation diskuterats flitigt av media, av politiker och av allmänheten. Riksdagen beslutade i november detta år om ändringar i Utlänningslagen. Ändringarna ger de flyktingfamiljer som har lagakraftvunna avvisnings- eller utvisningsbeslut rätt till en ny prövning. En tillfällig lag gäller fram till den 31 mars 2006, då en ny Utlänningslag träder i kraft. Det har talats om att många av de gömda familjerna skall få stanna i och med att ett nytt begrepp, ”humanitär angelägenhet”, har införts i lagen. Migrationsverket har fattat några beslut som är att se som vägledande och rör barnfamiljer som har visats länge i Sverige. Familjerna har ansetts ha humanitärt angelägna skäl och därmed beviljats uppehållstillstånd (Migrationsverkets hemsida, 2005c). I vilken omfattning familjer som har levt gömda har fått eller kommer att få uppehållstillstånd är emellertid för tidigt att kunna uttala sig om i dagsläget.

3. Tidigare forskning

I detta kapitel redovisas en sammanfattning av den forskning och litteratur som har påträffats vid litteratursökningar och som berör studiens syfte och problemställning.

3.1. En svårutforskad grupp

Det finns ingen sammanställd dokumentation över gömda flyktingars situation. Endast litet finns skrivet om gömda flyktingars livsmiljö och kontakter med det svenska samhället. Det ligger i sakens natur, då det är en grupp som håller sig undan, skyr inblick och offentlighet. På många sätt är de gömda flyktingarna dessutom en konstruerad grupp, då det handlar om människor med vitt skilda erfarenheter som under en period lever illegalt i Sverige och flyr undan inte bara det de ursprungligen flytt från, utan också den svenska rättsstaten och det svenska officiella samhällets representanter. (Eriksson & Henriksson, 1997, s. 9; Forsbeck Olsson, 1999, s. 5). Gömda flyktingar syns heller inte i den officiella statistiken (Social rapport, 2001, s. 18). Detta gör att det är svårare att beskriva och analysera sociala villkor respektive problem för gruppen gömda flyktingar jämfört med övriga grupper i befolkningen.

3.2. Sammanfattad bild av forskningsläget

Av den tidigare forskning som finns om gömda flyktingar i Sverige handlar flera studier om de gömda barnens situation. Det gäller till exempel Socialstyrelsens rapporter 1994:8 och 1999:5. Den här studiens fokus ligger emellertid inte på barnen, utan på familjen som helhet. I några av de rapporter och den litteratur som rör gömda flyktingfamiljer har föräldrarnas situation uppmärksammas, om än kortfattat. Resultaten i den tidigare forskningen är likartade, både till innehållet och till analysförfarandet. I få av de refererade studierna har några teoretiska analysperspektiv öppet redovisats¹. Ett systemteoretiskt perspektiv verkar dock vara förekommande, då analyser görs på olika nivåer - från lagstiftning till individnivå - och olika systems inverkan på varandra diskuteras. Även kristeorin förekommer i forskningen, i samband med att psykiska konsekvenser av livet på flykt och livet som gömd analyseras.

3.3. Att gömma sig

Att gömma sig innebär mycket stora påfrestningar. För åtskilliga familjer innebär det att gå tillbaka till ett tillstånd man tidigare levtt under i hemlandet, på flykt undan krig eller förtyck, med intensivt återupplevande av smärtsamma minnen och känslor (Angel & Hjern, 1992, s. 214). Föräldrarna i de gömda familjerna mår ofta dåligt. De är livrädda för att återvända till det de flytt från (SoS-rapport 1994:8, s. 7). Föräldrarnas fruktan och desperation anges ofta vara det främsta skälet till att familjerna gömmer sig. Det kan röra sig om flera olika slags rädslor. De kan frukta landets myndigheter, fängelse och tortyr eller så kan de vara rädda för att de har bränt sina skepp, förlorat ansiktet och saknar försörjningsmöjligheter i hemlandet.

¹ Ett undantag är Socialstyrelsens rapport *Psykiska konsekvenser för barn som tvingas leva gömda* (1999, s. 15), där Anonovskys salutogena perspektiv och begreppet KASAM redovisas.

Obearbetad psykisk ohälsa hos föräldrarna från till exempel ett tidigare trauma kan försvåra deras möjligheter att ta till sig och acceptera ett avvísingsbeslut. (SoS-rapport 1999:5, s. 8f). Familjer som levt gömda har berättat att de inte kunnat tänka sig något alternativ till att gömma sig, men att de inte visste innan hur svårt det skulle bli (a.a. s. 109).

3.4. Oviss väntan

Många flyktingar drabbas av psyksomatiska åkommor som till stor del kan hänföras till ”oviss väntan”. Väntan, tillsammans med genomgångna trauman, ger en intensiv känsla av att inte vara önskvärd någonstans (Angel & Hjern, 1992, s. 110). Ovissheten om framtiden gör att de gömda flyktingarna inte kan planera någonting. Dessutom lever de i en ständig skräck för att bli upptäckta. Varje gång en familjemedlem går ut finns det en risk för att personen häktas. Av rädsla för upptäckt försöker de gömda att vara tysta, de undviker att gå ut och vågar inte ta några kontakter med omgivningen. Världen blir mycket liten. (Eriksson & Henriksson, 1997, s. 78). Föräldrarna reagerar starkt på att ha förlorat sitt tidigare nätverk, sin yrkesroll och möjligheten att tala för sig själva på sitt hemspråk och att vara i sitt eget hem. De är ofta utelämnade till den som gömmer dem. Den gömda tillvaron innebär en stark attack på identitet och självkänsla, vilket ofta medför försämrade jagfunktioner och regrediering. (Forsbeck Olsson, 1999, s. 11; SoS-rapport 1999:5. s. 70).

3.5. Problem med bostad och ekonomi

Att hitta en trygg bostad är ett av de största problemen för personer som gömmer sig. Ofta måste man flytta med täta intervall med rädsla för att bli upptäckt eller för att de som man bor hos inte längre orkar gömma en. En del bor hemma hos släktingar, medan andra göms av svenskar. De ständiga flyttningarna gör att en gömd familj inte kan känna sig hemma någonstans. För att försörja sig är gömda flyktingar hänvisade till svartjobb eller ekonomiskt stöd från organisationer eller privatpersoner. Brist på pengar är ofta ett stort problem och vissa familjer har så ont om pengar att de inte kan ge sina barn ordentligt med mat. Förutom de dagliga kostnaderna kan det tillkomma utgifter för advokat då en ny ansökan skall göras och för att få läkarintyg eller sjukvård. Vissa är skuldsatta på grund av att de har betalat höga sjukhusräkningar eller för att de har betalat smugglare för visum, pass och resa till Sverige. (Eriksson & Henriksson, 1997, s. 77ff; Läkare utan gränser, 2005, s. 18f).

3.6. Begränsade rättigheter

Gömda flyktingar står i princip utanför samhällets service. De har endast de begränsade rättigheter som alla utlänningar som tillfälligtvis vistas i Sverige har. Detta innebär att de har viss begränsad rätt till sjukvård som beskrivs som rätt till "omedelbar vård", det vill säga mycket akut vård, men i princip är de ersättningsskyldiga för vårdkostnaderna själva². En förlossning kan kosta 21 000 kronor, vilket för de flesta framstår som en oöverstiglig kostnad. I en studie av Läkare utan gränser uttrycktes oro bland de gömda flyktingarna över att de varken har råd att betala för läkarbesök vid offentliga vårdinrättningar eller för läkemedel. (Läkare utan gränser, 2005, s. 19). Gömda flyktingar får i mycket liten utsträckning del av

² Gömda barn som tidigare har sökt asyl har dock full rätt till hälso- och sjukvård samt tandvård på samma villkor som en svensk medborgare (Läkare utan gränser, 2005, s. 10).

välfärdssamhällets stöd, trots att många har betydande hälsomässiga och/eller sociala problem (Social rapport, 2001, s. 18). Familjerna är rädda för att söka sjukvård och då riskera att tas till fånga av polisen (Sos-rapport 1999:5, s. 109). Vissa söker hjälp hos frivilligorganisationer, där läkare och annan vårdpersonal arbetar ideellt med att undersöka och behandla gömda flyktingar.

3.7. Gömda flyktingars hälsa

I Läkare utan gränser studie rapporteras att cirka 65 % av de gömda flyktingarna upplever att deras hälsa har försämrats eller kraftigt försämrats under tiden som gömd. Detta gäller både den fysiska och den psykiska hälsan. (Läkare utan gränser, 2005 s. 19). Det kan dock vara svårt att veta vad som har påverkat de gömda flyktingarnas hälsa mest - att fly eller att leva gömd? Redan när familjer anländer till Sverige för att söka asyl uppvisar många psykiska symptom, som hos en del är uttryck för att de befinner sig mitt i en svår omvälvande krissituation (Forsbeck Olsson, 1999, s. 5ff).

3.8. Stöd från nätverket

När en familj beslutar att gömma sig för att undgå ett avvisnings- eller utvisningsbeslut ställs de till mångt och mycket utanför det svenska samhället och blir istället beroende av stöd från bekanta, släktingar och ideella grupper (Eriksson & Henriksson, 1997, s. 76). Utomstående kan vara till stort stöd, när familjen lever gömd. De kan hjälpa till praktiskt med olika saker eller se till att familjen kan få sjukvård eller psykiatrisk hjälp. Att det finns människor kring familjen som orkar lyssna till familjens bekymmer, orkar ta emot svåra känslor och som försöker hjälpa på de sätt man kan har stor betydelse (SoS-rapport 1999:5, s. 75). En del har ett starkt nätverk omkring sig, men många lever ensamma eller omgivna av endast ett fåtal personer (Eriksson & Henriksson, 1997, s. 79). Ofta är den person som gömmer familjen deras enda länk till samhället, den som ekonomiskt försörjer familjen och den som garanterar dess säkerhet. Detta leder till att de gömda hamnar i ett beroende, både ekonomiskt och känslomässigt. Förhållandet blir ojämnt och den som lever gömd förlorar eget ansvar och har svårt att ta några egna initiativ (Forsbeck Olsson, 1999, s. 6).

3.9. Långsiktig påverkan

Den svåra livssituationen i den gömda familjen ger ofta långtgående konsekvenser för familjemedlemmarna. Symptomen på att ha varit gömd kan finnas kvar länge, till exempel i form av ångest och bristande självkänsla (Eriksson & Henriksson, 1997, s. 94). Även den fysiska hälsan kan påverkas långsiktigt på grund av den bristande tillgången till hälso- och sjukvård under tiden som familjerna lever gömda (Läkare utan gränser, 2005, s. 20f). Problemen är heller inte över när den gömda personen eller familjen beviljas uppehållstillstånd. Många har varit i landet en lång tid, utan att ha kommit igång ordentligt med att lära sig svenska, utbilda sig eller komma in på arbetsmarknaden. Förväntningarna på vad uppehållstillståndet skall medföra är stora, men den verklighet som möter de tidigare gömda personerna är ofta hårdare än de trott. Många berättar att de har blivit utsatta för diskriminering i arbetslivet och av myndigheter samt att de inte har blivit respekterade. (Eriksson & Henriksson, 1997, s. 94; Sos-rapport 1999:5, s. 110).

4. Metod

I detta kapitel presenteras studiens design och vetenskapsfilosofiska position. Undersökarens förförståelse, urval av litteratur och av intervjupersoner beskrivs, likaså hur insamlandet, analysen och tolkningen av informationsmaterialet har gått till. Kapitlet avslutas med att några etiska övervägningar görs samt att studiens avgränsningar beskrivs.

4.1. Vetenskapsfilosofiska positioner och design

I studien används kvalitativ metod. Valet av den kvalitativa metoden har styrts av undersökningens syfte och problemställning. Då beskrivningar av ett fenomen och inte kvantiteter eftersöks, är den kvalitativa metoden att föredra framför den kvantitativa. Inom den kvalitativa forskningen efterfrågas beskrivningar av de intervjuades livsvärld. Kvalitativ metod är lämplig att använda för att nå kunskap om en individs personliga upplevelser utifrån hennes egna ord och uttryck. Undersökarens uppgift är att försöka förstå den intervjuades upplevelser utifrån hennes livsvärld och sedan analysera de beskrivna upplevelserna utifrån teoretiska perspektiv. (Kvale, 1997, s. 9; Larsson, 2005, s. 92).

Studien utgår från en hermeneutisk forskningsansats, där målet är att förstå och hitta mönster i intervjupersonernas verklighet genom tolkning av deras berättelser. Hermeneutiken kommer till uttryck i studiens analyskapitel i samband med att tolkningar av intervjupersonernas berättelser görs via den hermeneutiska spiralen (Olsson & Sörensen, 2001, s. 103). En växling sker mellan tolkning av enskilda teman och en helhetsanalys av innehållet i alla teman (Kvale, 1997, s. 51).

Inom hermeneutiken kan forskningsintervjun ses som ett kunskapande samtal där en viktig del är undersökarens förförståelse och egna värderingar. Syftet är att fånga intervjupersonernas upplevelser för att sedan kunna tolka och förstå sammanhang i berättelserna. (Olsson & Sörensen, 2001, s. 101). Hermeneutisk tolkning innebär att resultatet av tolkningen påverkas av uttolkarens förutsättningar och antaganden om verkligheten. Det är viktigt att vara medveten om hur dessa förutsättningar påverkar resultatet (Kvale, 1997, s. 52).

4.2. Förförståelse

Genom att klargöra förförståelsen anges utgångspunkten för tolkningen (Olsson & Sörensen, 2001, s. 78). Då förförståelsen är central inom hermeneutiken kan det anses vara viktigt att den beskrivs i studien. Undersökaren hade innan denna studie inte tidigare studerat gömda flyktingfamiljer. Vid arbete och praktik inom socialtjänsten har undersökaren erfarenhet av möten med flera asylsökande familjer, av vilka ett par familjer tidigare hade levt gömda. Antaganden om att gömda flyktingfamiljer lever i en svår situation med begränsade rättigheter fanns hos undersökaren innan studien inleddes. Likaså fanns en uppfattning om att livssituation kunde påverka flyktingarna långsiktigt, men hur var för undersökaren oklart. Undersökarens förförståelse och personliga erfarenheter kan ha påverkat hur studien har utformats, vad som har fokuserats på samt de tolkningar som har gjorts.

4.3. Litteratursökning

Litteratursökningar gjordes vid ett flertal olika tidpunkter mellan den 3 september och den 5 december 2005. De flesta sökningarna gjordes i de svenska biblioteksdatabaserna *Libris* och *Substansen*. Sökningar gjordes också i sökmotorn *Google*, i databasen *Artikelsök* samt på *Migrationsverkets hemsida* och *Socialstyrelsens hemsida*. Sökord som användes var gömda flyktingfamiljer, flyktingar, asyl, avslag, avvisade asylsökande samt illegala invandrare. Sökorden kombinerades med varandra på olika sätt. Sökningarna i dessa databaser ledde till att litteratur och forskning inom området som bedömdes vara relevant hittades. Litteratur som inte kunde kopplas till den här studiens syfte valdes bort. Det handlade till exempel om studier som rörde asylsökande barn med uppgivenhetssyndrom och om asylrätten och dess praxis. Några övriga avgränsningar som gäller forskningens årtal och liknande behövdes inte göra, då mängden artiklar och litteratur inom området var överskådlig.

Sökningar efter forskning om gömda flyktingfamiljer gjordes även i den internationella referensdatabasen *Social Services Abstract*. Där användes sökord som undocumented migrants, illegal immigrants och rejected asylum seekers. I denna databas påträffades mycket forskning om illegala immigranter i USA. Den forskningen valdes emellertid bort med anledning av att studierna bedömdes fokusera på faktorer som inte var jämförbara med den här studiens syfte och problemställning. Utöver sökningarna i databaserna gicks referenslistor i några böcker igenom och i dessa upptäcktes ytterligare litteratur som var av intresse. Tips på forskningsrapporter om gömda flyktingar ficks dessutom per telefon av två forskare med kunskap inom området.

4.4. Urval av intervjupersoner

Urvalet av intervjupersonerna är syftesbestämt och följer till viss del ”snöbollsprincipen”, där kontakter fås via en person som känner en annan person och så vidare (Larsson, 2005, s. 103). För att få tag på flyktingföräldrar som har levt gömda togs kontakt med ett tiotal olika personer verksamma inom frivilliga och/eller kyrkliga organisationer med vana att möta gömda flyktingfamiljer. Kontakterna ledde till att fem flyktingföräldrar som tidigare hade levt gömda och som idag har PUT tillfrågades om intresse av att medverka i studien. Två av dem tackade ja. Ett par verksamma forskare med kunskap om gömda flyktingar tillfrågades även om de var intresserade av att bli intervjuade. En av forskarna var intresserad, men den intervjun kunde inte genomföras på grund geografiska och tidsmässiga faktorer. Sist tillfrågades två personer som har erfarenhet av att arbeta med gömda och före detta gömda flyktingar och båda tackade ja. Dessa personer benämns i studien som ”flyktinghjälpare”.

Sammantaget betyder detta att totalt nio personer tillfrågades om att bli intervjuade. Fyra personer, två flyktingföräldrar och två flyktinghjälpare, tackade ja och det är dessa som ingår i undersökningen. Intervjupersonerna uppfyller kriterierna som är att de antingen själva har levt gömda med sina familjer eller att de har vana av att arbeta med gömda och före detta gömda flyktingfamiljer samt att de kan ge täta och detaljrika beskrivningar. De kan dessutom förmedla beskrivningar utifrån två olika perspektiv, som aktörer och som observatörer.

4.5. Informationsinsamling – intervjuernas uppläggning och genomförande

Inom kvalitativ forskningsmetod talar man om informationsinsamling och inte om datainsamling som inom den kvantitativa forskningen (Olsson & Sörensen, 2001 s. 34). Insamlingsmetoden i den här studien är intervjuer med fyra personer med två skilda rollpositioner.

Innan intervjuerna genomfördes formulerades studiens syfte och problemformulering. Studien indelades i fyra teman, vilket kan ses som en form av meningskategorisering (Larsson, 2005, s. 106). Tematiseringen gjordes med utgångspunkt i studiens syfte och problemställning samt tidigare forskning inom området. Utifrån studiens fyra teman utarbetades två olika intervjuguides¹. Den ena intervjuguiden användes till att göra intervjuerna med flyktingföräldrarna och den andra till intervjuerna med flyktinghjälparna. Intervjuguiderna är temainriktade och skillnaderna mellan dem är att frågorna till flyktingföräldrarna fokuserar på egna upplevelser, medan frågorna till flyktinghjälparna fokuserar på hur personerna uppfattar gömda flyktingfamiljers situation. Intervjuguiderna börjar med bakgrundsuppgifter om intervjupersonerna, sedan följer frågor om praktisk livssituation, nätverk, makt och maktlöshet samt hur gömtiden upplevs ha påverkat familjerna. Sist i intervjuguiderna finns två övriga frågor. Intervjupersonerna ombeds kort sammanfatta situationen för gömda flyktingfamiljer samt lämna tillägg i berättelserna, om de uppfattar att något viktigt har utelämnats under intervjun.

Intervjupersonerna kontaktades per telefon, då tid och plats för respektive intervju bestämdes. Samtidigt fick intervjupersonerna information om studiens syfte och uppläggning. I samband med intervjutillfället gavs även skriftlig information om detta. De fyra intervjuerna varade var och en cirka en timme. Den första intervjun ägde rum på Institutionen för socialt arbete, den andra skedde på ett café, den tredje på en hemlig läkarklinik för gömda flyktingar och den fjärde i ett besöksrum på ett socialkontor. Vid alla platser kunde intervjuerna genomföras utan några yttre störningar som påverkade intervjuerna. Intervjuerna spelades in med antingen en kassetbandspelare eller en mp3-spelare med inspelningsfunktion. Bandinspelningar möjliggör att insamlingen av information blir mer korrekt och undersökaren kan använda sig av utförliga och ordagranna citat från intervjupersonerna (Larsson, 2005, s. 100). Intervjuerna var inte helt strukturerade på så sätt att intervjuguiderna följdes till fullo, utan även följdfrågor och andra frågor ställdes för att få fram förtydliganden och mer utförliga beskrivningar. Alla fyra intervjupersoner gav detaljrika och långa beskrivningar.

4.6. Databearbetning, analys och tolkning

Kort efter att varje intervju hade genomförts transkriberades materialet i sin helhet. (Utskrifterna är sparade och finns att tillgå hos undersökaren). Transkription innebär en bearbetning av informationsmaterialet som så småningom leder till en meningskoncentrering (Olsson & Sörensen, 2001, s. 79). I ett första led av analysprocessen söktes efter svar som kunde kopplas till studiens olika teman. Materialet avgränsades i och med att endast beskrivningar som anknyter till uppsatsens problemformulering och frågeställningar valdes ut. De citat som bäst ansågs kunna belysa ett tema är de som redovisas i studiens resultatkapitel. Varje tema fick underrubriker, vilka utgår från de frågor som fanns i intervjuguiderna.

¹ Se bilaga 1 och 2.

Tolkningen av materialet gjordes med hjälp av meningskategorisering och meningskoncentrering via de valda teorierna (Larsson, 2005, s. 106). Meningskoncentrering innebär att de meningar som intervjupersonerna uttryckt sammanfattas mer koncist och meningskategorisering innebär att intervjuvaren kodas i kategorier (Kvale, 1997, s. 174). Långa intervjuvar sammanfattades och kodades till enkla kategorier som exempelvis ”positiv” eller ”negativ”. Intervjuvaren redovisas i studien som referat samt i tabellform för att kunna ge en överskådlig bild av vad intervjupersonerna har berättat. Resultaten jämförs även med tidigare forskning i samband med att materialet analyseras och tolkas.

Intervjuvaren tolkades utifrån den hermeneutiska spiralen, vilket innebär en växling mellan delarna och helheten i syfte att komma fram till ett rimligt mönster utan logiska motsägelser (Olsson & Sörensen, 2001, s. 103). Först gjordes deltolkningar på respektive tema och sedan gjordes en helhetstolkning av innehållet i alla teman. I enlighet med den hermeneutiska spiralen skapar detta en växling mellan delarna och helheten, då undersökaren redan hade en bild av helheten i och med de sedan tidigare genomförda intervjuerna och transkriberingen av dessa. Tolkningen av varje deltema kan påverka hur man uppfattar den mening som via tolkning tycks framträda när man beaktar alla de teman som intervjun fokuserat på (Larsson, 2005, s. 93).

4.7. Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Validitet handlar om i vilken grad en studie undersöker vad som var avsett att undersöka (Kvale, 1997, s. 85). Inom den kvalitativa forskningen hänger validiteten ihop med relevansen i studiens data och intentionen med studien. Validiteten kan befastas om många olika datakällor pekar mot en och samma tolkning och utesluter andra (Ruth, 1991, s. 287). I studien förekommer både så kallade aktörer och observatörer och då dessa ger liknande beskrivningar medför det att studiens validitet höjs. För att ha en hög validitet är det också viktigt att intervjupersonerna bidrar med rika beskrivningar (Larsson, 2005, s. 117). Den så kallade interna validiteten i studien höjs genom att utförliga citat redovisas under respektive tema. Viktigt för studiens validitet är också att det skall finnas en överensstämmelse mellan verklighet och tolkning, det vill säga att tolkningarna skall vara förankrade i ett empiriskt underlag (Olsson & Sörensen, 2001, s. 65). De tolkningar som görs i studiens analyskapitel är baserade på de uppgifter som förekommer i resultatkapitlet.

Medan validiteten är beroende av vad som mäts, är reliabiliteten beroende på hur det mäts. Reliabiliteten handlar om studiens tillförlitlighet (Bjereld et. al., 2002, s. 111; Kvale, 1997, s. 150). Reliabiliteten i en studie ökar om undersökaren preciserar det problem han vill undersöka så exakt som möjligt innan arbetet inleds (Ruth, 1991, s. 283ff). Innan intervjuerna genomfördes var studiens problemformulering och frågeställningar klara. Genom att undersökaren använde sig av uppföljande frågor till intervjupersonerna för att bättre kunna förstå vad dessa menade och få mer utförliga beskrivningar, ökade tillförlitligheten. Att delar av intervjuerna transkriberades en extra gång samt att upprepade tolkningar gjordes vid olika tidpunkter, medför också att reliabiliteten i studien höjs. Angeläget är även att det finns ett utförligt och korrekt metodavsnitt i studien, vilket möjliggör för någon annan än undersökaren att kunna göra om samma undersökning. Genom att analyskedet synliggörs kan dessutom läsaren instämma i eller ifrågasätta de tolkningar som undersökaren har gjort. (Ruth, 1991, s. 285). Ytterligare något som kan påverka reliabiliteten i studien är tidens betydelse. Intervjupersonernas minnen kan förändras med tidens gång. Om samma frågor hade ställts vid andra tidpunkter är det möjligt att annorlunda svar skulle ha getts. I studien förekommer

emellertid både upplevelser som rör familjer som inom det senaste året har fått uppehållstillstånd och en familj där det har gått tio år sedan de fick PUT. Tidsdimensionen i berättelserna kan i och med detta anses påverka resultatet olika mycket.

En fråga som ständigt ställs vid intervjuundersökningar är om resultaten är generaliserbara. Det går dock inte att göra statistiska generaliseringar utifrån en kvalitativ studie som denna, där intervjupersonernas antal är litet och urvalet inte är slumpmässigt, utan syftesbestämt. Det är i och med detta osäkert hur typiska intervju svaren i den här studien är. Det finns emellertid andra former av generalisering än den statistiska. Den naturalistiska generaliseringen utgår från personlig erfarenhet om hur saker förhåller sig och leder till förväntningar snarare än till formella förutsägelser, då den kan verbaliseras och därmed övergå från tyst kunskap till explicit påståendekunskap. (Kvale, 1997, s. 209f). I denna studie synliggörs kunskap om gömda flyktingfamiljer och en naturalistisk generalisering kan anses äga rum.

4.8. Triangulering

Triangulering innebär att olika metoder kombineras för att förstå ett fenomen. I studien sker *triangulering av datakällor* i och med att både aktörer (det vill säga föräldrar som har levt gömda) och observatörer (det vill säga personer som har erfarenhet av att arbeta med gömda och före detta gömda flyktingfamiljer) intervjuas. Fördelar med datatriangulering kan anses vara att olika perspektiv ges på det studerade problemet. Genom denna typ av triangulering erhålls både direkta beskrivningar av intervjupersonernas livsvärld och meta-narrativa beskrivningar av andra personers upplevelsevärldar (Lilja, 2005, s. 44). En nackdel med datatrianguleringen är att det i studien kan vara svårt att urskilja vad som är direkt upplevda erfarenheter och vad som är observationer.

Förutom datatriangulering används *teoritriangulering* i och med att tre olika teoretiska perspektiv förekommer i analysen av intervju svaren. Fördelar med teoritrianguleringen kan vara att det gör att en mångfacetterad bild ges och att flera olika aspekter av ett problem blir belysta. En nackdel med teoritrianguleringen kan emellertid vara att analysen inte blir lika djupgående som den kunde bli om endast en teori hade använts. Teorierna i studien närmar sig problemet från olika håll i och med att systemteorin och maktperspektivet kan anses ha fokus på strukturella faktorer, medan kristeorin fokuserar på individfaktorer.

En tredje form av triangulering, *undersökartriangulering*, förekommer i studien i samband med att materialet tolkas och analyseras av undersökaren vid flera olika tillfällen. Detta anses kunna öka studiens reliabilitet. En annan typ av undersökartriangulering är att låta flera forskare tolka samma material, men detta förekommer inte i studien. Inte heller trianguleringsmetoder såsom metodtriangulering och triangulering av vetenskapsfilosofiska positioner förekommer i denna studie. (Larsson, 2005, s. 109).

4.9. Etiska överväganden

Studiens uppläggning och genomförande följer de forskningsetiska principerna som är antagna av *Humanistiskt- samhällsvetenskapliga forskningsrådet, HSFR* (Codex hemsida, 2005). Dessa principer poängterar forskningskravet och individskydds kravet. Forskningskravet innebär att forskningen ses som viktig och nödvändig för både individernas och samhällets utveckling. Enligt Kvale (1997, s. 110) innebär detta att fördelarna att erhålla

ny och viktig kunskap väsentligen skall uppväga skaderisken för intervjupersonerna. Forskningskravet kan anses vara uppfyllt då situationen för gömda och tidigare gömda flyktingfamiljer är ett utforskat område och ny forskning inom området kan vara till gagn både för flyktingfamiljerna själva och för professionella och övriga som arbetar med flyktingar.

Det andra kravet, individskyddskravet, fokuserar på information, samtycke, konfidentialitet och nyttjande. Innan intervjuerna genomfördes gavs både muntlig information per telefon några dagar innan intervjun och skriftlig information² i samband med intervjutillfället om

- *Den övergripande planen för forskningen*
- *Syftet med forskningen*
- *Intervjuernas upplägg och studiens genomförande*
- *Vilka som kommer att kunna ta del av studien*
- *Att studien görs som en C-uppsats på Stockholms universitet*
- *Att deltagande i studien är frivilligt*
- *Att intervjupersonerna har rätt att när som helst avbryta sin medverkan*

Genom att intervjupersonerna fick ta del av dessa upplysningar innan intervjuerna kunde ett så kallat informerat samtycke lämnas (Kvale, 1997, s. 107; Olsson & Sörensen, 2001, s.57). Intervjupersonerna fick även kontaktuppgifter till undersökaren och information om att de kunde höra av sig om de hade några frågor.

Konfidentialitet i undersökningen betyder att privata data som identifierar undersökningspersonerna inte kommer att redovisas (Kvale, 1997, s. 142). Namnen på tre av intervjupersonerna i studien är fingerade och vissa detaljer som exempelvis flyktingföräldrarnas ursprungsland har utelämnats för att ytterligare anonymisera intervjupersonerna. Konfidentialiteten i studien garanteras utöver de fingerade namnen och de utelämnade detaljerna dessutom av att ljudinspelningarna inte sparas och av att de redovisade citaten valts med omsorg för att inte röja några identiteter. En av intervjupersonerna, Anita Dorazio, ville framträda med sitt namn i studien och hennes önskan har respekterats. Dock har vissa detaljer i hennes och i de övriga intervjupersonernas svar anonymiserats med hänsyn till de personer vars situation beskrivs. Det rör sig om namn på orter och personer som annars eventuellt skulle kunna gå att identifiera.

Under intervjuerna förhöll sig undersökaren neutral till intervjupersonernas uttalanden, genom att inte ifrågasätta deras uttalanden eller motiv i syfte att inte framkalla några nya självtolkningar eller känslomässiga förändringar. Detta hade kunna leda till att intervjun på ett oetiskt sätt antagit ramar av ett terapeutiskt samtal. (Kvale, 1997, s. 144). Målet var även att minimera de negativa konsekvenser som skulle kunna följa på intervjuerna. Undersökaren var medveten om att intervjusituationen skulle kunna ge upphov till starka känslor och det var därför viktigt att för undersökaren att vara väl förberedd innan intervjuerna samt att vara empatisk och lyhörd gentemot intervjupersonerna. Intervjupersonerna tillfrågades om platsen där intervjun skulle genomföras och undersökaren anpassade sig efter intervjupersonernas önskemål. Ingen av intervjuerna genomfördes i direkt anslutning till att intervjupersonerna tillfrågades, vilket möjliggjorde betänketid för intervjupersonerna.

² Se bilaga 3.

4.10. Studiens avgränsningar

En avgränsning har gjorts till att studera barnfamiljer som har levt gömda och inte flyktingar som ensamma efter avvisnings- eller utvisningsbeslut har gått under jorden. Denna avgränsning har gjorts med motiveringen att den tidigare forskningen främst berör barnfamiljer och det inte har ansetts möjligt att inom ramen för en C-uppsats studera ett så utforskat område som gömda flyktingar som lever ensamma utan sina familjer. Bakgrunden i hemlandet som gjorde att familjerna kom till Sverige, orsaker till att familjerna gömt sig samt asylregler och rättsliga förfaranden i de enskilda fallen undersöks inte heller i denna studie. Studien fokuserar främst på föräldrarna i familjerna och flyktingbarnens situation undersöks inte närmare trots att barnen finns närvarande i föräldrarnas och flyktinghjälparnas berättelser. För den som är intresserade av att veta mer om barnens situation rekommenderas Socialstyrelsens rapport *När barn lever gömda* (Sos-rapport, 1999:5). Av etiska skäl har personer som för närvarande lever gömda inte intervjuats. Detta har gjorts för att undvika att eventuellt förvärpa den svåra situationen som familjerna kan befinna sig i. Undersökaren var även intresserad av vilka uppfattningar som fanns huruvida livet som gömd har påverkat familjerna och det var av den anledningen heller inte aktuellt att intervjua personer som i dagsläget lever gömda.

Ytterligare begränsningar med denna studie är att intervjupersonernas antal är litet. Fler intervjuer och intervjuer med människor med andra rollpositioner, som exempelvis tjänstemän på Migrationsverket eller forskare, hade kunnat ge bredare kunskaper och fler infallsvinklar. Dessutom är det möjligt att flera teoretiska analysverktyg har kunnat bidra med en djupare förståelse, då de teorier som använts endast belyser några aspekter av något som ytterst kan ses som en komplicerad fråga.

5. Teoretiska analysperspektiv

I detta kapitel redogörs för de teoretiska perspektiv som har använts i tolkningen av empirin. Valet av teorier motiveras även.

5.1. Val av teorier

De teorier som används som analysverktyg i studien är generell systemteori och kristeori. Förutom dessa två teorier används också Franzéns (2005) maktperspektiv. Systemteorin har valts för att lyfta fram de system som de gömda flyktingarna ingår i och vilken betydelse flyktingens sociala nätverk kan ha. Maktperspektivet blir relevant när det gäller att förstå vilka resurser som de gömda flyktingarna har att tillgå och vilka maktskillnader som kan finnas mellan gömda flyktingar och övriga. Kristeorin kan användas för att ur ett individperspektiv kunna förstå psykologiska upplevelser och reaktioner hos flyktingen.

5.2. Generell systemteori

Den generella systemteorin tillämpas på sociala system, som exempelvis grupper, familjer och samhällen, men även på biologiska system. Teorin går ut på att alla organismer utgör system, som i sin tur rymmer subsystem och som själva utgör en del av överordnade system (Payne, 2002, s. 193). Ett system är en helhet som fungerar genom det ömsesidiga beroende som finns mellan delarna. Varje del i systemet påverkar övriga delar, men även systemet som helhet (Hutchison, 2002, s. 40). Systemperspektivet gör det möjligt att skifta fokus från helheten till delarna och tillbaka igen (Klefbeck & Ogden, 2003, s. 93).

System finns på olika nivåer. Varje nivå bygger på den föregående och har egenskaper som man inte återfinner på lägre nivåer. En sådan hierarki av system är utgångspunkten för begreppet *öppna system*. Öppna system ingår som subsystem i ett övergripande system, till exempel individen som medlem av familjen, familjen som en del av närmiljön och så vidare (Klefbeck & Ogden, 2003, s. 93). Inom öppna system kan energi passera över gränserna, medan *slutna system* inte har något utbyte alls över gränserna (Payne, 2002, s. 194). I öppna system är det därmed mer troligt att resurser utifrån når systemet, medan slutna system är isolerade ifrån utbyten med andra system och till följd av detta oförmögna att ta emot behövda resurser (Hutchison, 2002, s. 41). Slutna system påverkas i liten grad av omgivningen och de påverkar inte heller utåt i någon större utsträckning. Isolerade individer och miljöer stagnerar, medan kontakt och utbyte med andra ger utvecklingsmöjligheter (Klefbeck & Ogden, 2003, s. 96). Om ett system inte klarar av att skapa *synergi*, det vill säga skapa egen energi för att vidmakthålla sig själv, måste systemet förlita sig på energi utifrån eller så upplöses systemet efter hand (Payne, 2002, s. 195). Hutchison (2002, s. 41) poängterar att det inte finns några system som är helt slutna, eftersom inget system skulle överleva utan några som helst externa resurser.

Människor är beroende av olika system i sin omedelbara sociala omgivning för att kunna leva ett tillfredsställande liv (Payne, 2002, s. 198). Att få erkännande för sin egen identitet och att känna social tillhörighet är högst centrala behov och förklarar varför sociala grupper är så viktiga för den enskilde (Klefbeck & Ogden, 1995, s. 93). Det sociala nätverket kan vara

ovärderligt när det gäller att ge stöd och att hjälpa människor att hantera olika problem i livet. Vissa stödsystem är *formella*, som till exempel kommunala myndigheter och fackföreningar, medan andra är *informella*. Till de informella systemen hör bland annat vänner och grannar. Människor med problem kan vara förhindrade att använda sig av dessa stödsystem bland annat på grund av att den typen av system inte existerar i deras liv, inte rymmer tillräckligt med resurser eller inte passar deras problem. Det kan också hända att en individ inte känner till att sådana stödsystem finns eller så vill man inte använda sig av dem. (Hutchison, 2003, s. 205-208, Payne, 2002, s. 198).

5.3. Maktperspektiv

Franzén (2005, s. 86f) redogör för tre olika maktbegrepp. Det *intentionella* maktbegreppet handlar om att makten har en aktör, ett handlande subjekt, som dels har en vilja med avsikter och mål och dels en styrka som ger viljan kraft. Den som är i stånd att göra något äger makt, enligt detta begrepp. Det *strukturella* maktbegreppet ser makt som ett bestämt förhållande mellan två eller flera parter och kan ses som motsatt till det intentionella maktbegreppet. Viljan är här inte central, utan det handlar om maktens form och utsträckning. Samhället består enligt det strukturella maktbegreppet av en bestämd strukturerad uppsättning förhållanden mellan olika positioner som i sin tur bestämmer de flesta andra förhållanden i samhället. Man kan till exempel betrakta klass, etnicitet och genus som strukturer av över- och underordning, vilka fördelar samhällets individer i olika och ojämlika positioner. Franzén (2005, s. 89-93) tar även upp ett tredje maktbegrepp, det *relationella* maktbegreppet, som ett alternativ till de två andra motsatta begreppen. Det relationella maktbegreppet gör det möjligt att samtidigt beakta subjektens handlande och de maktstrukturer som de har att verka inom. Foucault (1980, s 119ff) har formulerat detta maktbegrepp på följande sätt:

”...makt [är inte] någonting som förvärvas, avhändas eller delas...; makt utövas från oräkneliga håll och i ett växelspel av ojämlika och rörliga relationer;...”

Makt är enligt det relationella maktbegreppet inte en särskild slags relation bland andra typer av relationer, utan makt är något som vi kan räkna med att finns i varje relation. Makt verkar genom relationer, vilket betyder att den aldrig är ett enkelt verktyg som någon kan använda för att härska. Den kan därför inte heller erövras eller delas. Makt behöver betraktas relationellt. Om man ser till relationen mellan exempelvis en klient och en socialsekreterare är det en ojämn maktrelation. Socialtjänstlagen, professionaliteten och socialbyrån bidrar till detta, liksom själva det faktum att klienten behöver hjälp. (Franzén, 2005, s. 90f).

Makten har en produktiv roll, vilket betyder att den verkar positivt genom att bidra till att något upprätthålls eller skapas. Makt kan inskränka friheter, men den kan också befrämja friheter. Där det finns makt finns det också motstånd. Även om makt och motstånd gäller en skillnad där någon är i överläge och någon annan i underläge, är underläget aldrig absolut. Inte heller makten är absolut, utan den är relativ och kan motstås och förändras. Motståndet behöver inte utövas medvetet för att verka, även passivitet och ointresse kan vara ett sätt att göra motstånd på. Ibland är motståndet effektivast när det inte alls ger sig till känna. Merparten av den illegala verksamhet som äger rum är ett bra exempel på det. Genom att verka i det fördolda undgår man myndigheternas uppmärksamhet. Makt är inget absolut, utan maktskillnader är relativa. Ofta beror de på sammanhanget. Makten är också rörlig. Människor handlar, utövar makt och gör motstånd hela tiden. Gamla maktförhållanden raseras

och nya byggs upp. I sådana maktprocesser spelar som regel en mängd olika relationer in, som de till allmänhet, stat och inte minst medier (Franzén, 2005, s. 92).

Det relationella maktbegreppet kan illustreras genom en makttriangel, i vilka tre verktyg för att undersöka, förstå och förklara makt kombineras. Dessa är diskurser, resurser och kontexter, vilka alla har samma betydelse när det gäller att komma åt hur och varför makt verkar. I triangels mitt står fenomenet makt. I vissa typer av maktsituationer kan resurser visa sig vara alldeles avgörande, i andra kontexten. Det specifika i varje maktsituation är en fråga om hur kontexter, diskurser och resurser samverkar. (Franzén, 2005, s. 94ff).

Medborgarskapet och sociala rättigheter kan ses som viktiga resurser som skapar möjligheter för människor och som kan förmå att jämställa individer. Rättigheterna gäller dock inte för alla. Franzén (2005, s. 115) menar att välfärdssystemen exkluderar allt flera och att det i det politiska medborgarskapet även finns en uteslutande tendens. Det gäller de invandrare och flyktingar som fortfarande saknar svenskt medborgarskap. En maktskillnad tenderar att befästas mellan dem med ”fullt” medborgarskap och dem med ett mer eller mindre ofullständigt sådant. Uteslutningen medför sämre möjligheter att klara sig i en mängd situationer, men inte sällan också en känsla av främlingskap.

5.4. Kristeori

Ordet kris betyder avgörande vändning, plötslig förändring eller ödesdiger rubbning. Begreppet har också kommit att stå för ett psykologiskt reaktionsmönster inför akuta inre och yttre svårigheter och problem. I ett psykiskt krisstillstånd befinner en individ sig då hon hamnat i en sådan livssituation att hennes tidigare erfarenheter och inlärdas reaktionssätt inte är tillräckliga för att hon skall förstå och psykiskt bemästra situationen. (Cullberg, 1992, s. 11-15). Svåra händelser som utlöser krisen, kan antingen förutsägas och föregripas eller också är de helt oväntade (Payne, 2002, s. 147).

Med en grov indelning brukar man skilja mellan *utvecklingskriser* och *traumatiska kriser*. Med utvecklingskris menar man en kris vars utlösande orsak kan relateras till den livsperiod man befinner sig i. Den kan ha en biologisk eller social grund, ofta bådadera. Att få barn och att pensioneras är exempel på yttre händelser som kan sägas tillhöra det normala livet, men som ibland blir övermäktiga. Med traumatisk kris avses en kris som utlöses av en yttre händelse. (Cullberg, 1992, s. 15). Dessa händelser kan vara objektsförlust, autonomiförlust, social skam, katastrofer eller samhällsförändringar. Objektsförlust kallas det när en nära vän eller anhörig dör, men det kan också röra sig om att man förlorar en kroppsdel eller en förmåga, som till exempel hörseln. Autonomiförlust sker då man hamnar i en situation där man inte längre kan – eller får klara sig själv. Man behöver andra människors hjälp för vardagliga livsfunktioner eller så får man inte bestämma över sig själv. Social skam är något som upplevs olika av olika människor. Det beror på vilka krav man har på sig själv och vad uppfostran och kulturell bakgrund lärt en vara normalt och acceptabelt. Exempel på social skam kan vara att förlora prestige, bli arbetslös och att bli förhörd av polisen. Till katastrofer räknas yttre svåra händelser som krig, revolution och ödeläggande bränder. Samhällsförändringar, slutligen, handlar om företagsnedläggningar och utflyttningar från glesbygden som kan leda till upplevelser av rotlöshet. (Söderlindh, 1992, s. 21f).

Psykiska kriser innebär upplevelser av övergivenhet, självförkastelse och/eller kaos. Kaosupplevelsen kan vara stark med ångestkänslor och med ett panikartat sökande efter

meningen med det skedda eller med själva livet. Känslor av att vara onyttig, att inte kunna sörja för sig själv och sin familj kan förekomma vid händelser som plötslig uppsägning. Övergivenhetskänslor – att inte någon vill ha en – kan utmynna i en depressiv hållning med sänkt vitalitet och bristande ork att gå vidare (Cullberg, 1992, s. 140). Exempel på andra reaktioner är medveten isolering från omgivningen eller motsatsen, ett frenetiskt umgängesliv. Symptom som stark känslighet, retlighet och passivitet kan också förekomma, liksom skuldkänslor (Söderlindh, 1992, s. 36).

Krisförloppet för traumatiska kriser delas vanligen in i fyra faser: chockfasen, reaktionsfasen, reparationsfasen och nyorienteringsfasen. Faserna är inte klart åtskilda från varandra. Ibland kan någon av dem helt saknas eller förlöpa invävd i en annan fas. (Cullberg, 1992, s. 142). Chockfasen varar från ett kort ögonblick till några dygn. Det finns också kriser som börjar stegvis, där ingen egentlig chockfas kan märkas. Under chockfasen kan medvetandet vara suddigt och den drabbade kan ha svårt att ta till sig den smärtsamma realiteten. Reaktionsfasen börjar när den drabbade tvingas öppna ögonen för det skedda eller för det som skall ske. Personen försöker finna mening i den kaotiska situationen. Hög ångestnivå, dålig sömn, störd dygnsrytm och dålig mathållning kan leda till stressymptom som allmän ökad retbarhet, men också psykosomatiska reaktioner som hjärklappning och huvudvärk. Bearbetningsfasen pågår under ett halvt eller ett år efter traumat. Under denna fas börja individen åter att se framåt istället för att som tidigare ha varit totalt ockuperad av traumat och det förgångna. Nyorienteringsfasen, som är den sista av de fyra faserna, har inte någon avslutning. Individen lever med det förgångna som ett ärr som alltid kommer att finnas, men som inte behöver hindra "livskontakten". Nya intressen har ersatt de förlorade, den skakade självkänslan har återupprättats och de svikna förhoppningarna har bearbetats. Detta sker under förutsättning att den drabbade kunnat arbeta sig igenom krisen. Det gamla kan dock ibland känslomässigt upplevas i form av korta stygn av smärta. Den psykiska krisen kan utmynna i att man har utvecklats, förstått och erfårit mera av både sina egna realistiska resurser, liksom sina egna begränsningar, men den kan också sluta i bitterhet och utanförskap (a.a., s. 115).

Cullberg (1992, s. 154) menar att ett psykiskt trauma ofta är många trauman. Flera påfrestande händelser kan följa efter exempelvis en sjukdomsdiagnos. Detta kan också tyckas ske för den som invandrar i ett nytt land. Söderlindh (1992, s. 28) beskriver vad hon kallar för invandringskris. Hon menar att de utlösande faktorerna till invandringskrisen, de traumatiska förlusterna, är många. Chockerna är inte en utan flera och reaktioner på förluster ur alla ovan nämnda kategorier förekommer. Invandringskrisen har en avsevärd längre utsträckning i tiden, då alla faser är förlängda. Bearbetningen kan ses som livslång i den bemärkelsen att man aldrig upphör att vara invandrare om man stannar för gott i det nya landet (a.a. s. 38).

6. Resultat och analys

I detta kapitel presenteras empirin, som utgörs av citat ur de intervjuades berättelser samt sammanfattande meningskoncentrering och meningskategorisering av intervju svaren. Kapitlet är indelat i stycken som följer studiens fyra olika teman. Efter varje redovisat tema följer en sammanfattning i form av en tabell. I samband med tabellerna ges en delanalys vid varje tema. Sist i kapitlet finns en helhetsanalys.

6.1. Presentation av intervju personerna

Nedan följer en presentation av intervju personerna. Namnen på intervju personerna är fingerade (med undantag av Anita Dorazio som önskade framträda med sitt namn) och vissa detaljer som exempelvis flyktningföräldrarnas ursprungsland har utelämnats.

❖ Flyktningförälder 1 – **Fredrico**

Fredrico är 42 år gammal. Han är av sydamerikanskt ursprung. Fredrico kom till Sverige år 2000 tillsammans med sin fru och sin son. Familjen levde gömd i ett års tid. Sonen var då nio år gammal. År 2003 beviljades familjen permanent uppehållstillstånd (PUT).

❖ Flyktningförälder 2 - **Olga**

Olga är 47 år. Hon kommer ursprungligen från ett baltiskt land. Olga levde gömd med sina tre barn under två års tid i början av nittioalet. Barnen var då cirka nio, sju och fem år gamla. År 1995 fick familjen PUT.

❖ Flyktningshjälpare I – **Anita Dorazio**

Anita är i pensionsåldern. Hon har mer än trettio års erfarenhet av att arbeta med flyktingar. Anita har varit med och startat upp flera projekt för att hjälpa asylsökande och gömda flyktingar. Ett exempel är den läkarklinik för gömda flyktingar som hon är med och driver. Anita träffar varje vecka flera familjer som lever eller har levt gömda. Hon har ett jourtelefonnummer som många gömda flyktingar ringer till.

❖ Flyktinghjälpare II – **Sara**

Sara är 26 år. Hon är med i en det organiserade nätverket ”*Ingen människa är illegal*” som bistår gömda flyktingar. Sara har av detta nätverk varit utsedd som kontaktperson för en barnfamilj som levde gömd under ett års tid. Sedan några månader tillbaka har den familjen PUT och Sara fungerar numera som kontaktperson för barnen i familjen på uppdrag av socialtjänsten. Sara har även erfarenhet av att ha rådgivande telefonkontakt med gömda personer.

6.2. Tema 1 – Praktisk livssituation

6.2.1. Boendet

Intervju personerna vittnar om tillfälliga och opraktiska boenden för de gömda flyktningfamiljerna. **Fredrico** berättar om hur hans familj bodde under tiden de levde gömda.

”Man flyttar hela tiden från lägenheter och skaffar nya gömställen. Man kan säga nästan varje vecka eller ibland. Det är lite svårt. Det är ingen som vill ha en gömd

hemma. (...) Ibland bodde vi bara i en källare eller någonstans. Man lånade kanske två eller tre dagar en liten källare. Sen flyttade man därifrån, för man orkade inte heller.”

Olga berättar att hennes familj under en sommar bodde på ett hem för missbrukare, vilket drevs av en kyrklig organisation. Där fick familjen stanna under tre månader och sedan var det tvungna att ge sig av, utan att de hade något nytt ställe att flytta till. Tack vare hjälp från en polsk kvinna fick de kontakt med olika polska familjer, hos vilka de sedan fick bo korta perioder.

”Och de första tre veckorna bodde vi hos en kvinna som själv var på sjukhus, så vi fick övernatta där. När hon kom tillbaka så tvingades vi åka till en annan familj. Och vi bodde så under ganska lång tid. Hos en familj en dag, hos en annan en vecka, tre veckor och så vidare. (...) Och varje gång fick vi flytta. Vi flyttade sexton gånger. Vi fick inte spara någonting, inte barnens leksaker, grejer, ingenting. Vi förlorade två år. Det finns ingenting. Varje gång vi fick flytta, ett par trossor, ett par strumpor, åka till nästa lägenhet...”

Olga berättar vidare om hur boendesituationen såg ut i en lägenhet.

”Vi bodde sista gången hos en polsk kvinna som själv åkte till Amerika till sin dotter och lämnade oss att vakta sin lägenhet då. Hon låste tre rum och vi övernattade i ett litet, litet rum, där vi sov fyra personer i en soffa.”

Sara och **Anita** ger en liknande bild av boendesituationen för gömda flyktningfamiljer. De berättar båda om boenden i sommarstugor och om familjer som under någon vecka eller månad bor inneboende hos andra. **Sara** säger att familjerna i första hand kan försöka bo hos släktingar, medan **Anita** menar att detta inte är möjligt då det finns en risk att polisen hittar de gömda flyktningarna där. Hon berättar om poliser som kommit hem till släktingar till de gömda familjerna vid högtider som exempelvis ramadan.

6.2.2. Vardagen

Intervjupersonerna ger delvis skilda beskrivningar av hur vardagen kan se ut för en gömd flyktningfamilj. **Fredrico** berättar om hur en vanlig dag kunde se ut under tiden som han levde gömd.

”Det varierade lite grann. Ibland var det bara att sitta hemma hela dagarna, göra ingenting. (...) Och ja, ibland en liten promenad till skogen sådär, när det inte fanns så många människor där. (...) Det var ingenting intressant att göra. Nästan hela dagarna var likadana.”

Olga berättar att för henne handlade dagarna under gömtiden om att undervisa sina barn och att tänka på vilken mat familjen skulle äta.

”Alltid mina barn... Vad skall jag ge för mat, vilken mat? Vi plockade svamp eller blåbär. Lagade mat. Först gick jag med ett barn ute, sedan med det andra barnet. Sedan satt vi och gjorde läxor. Att de inte förlorade tiden i skolan. (...) Jag var hemma med barnen. Jag tvingades att göra detta. Vi försökte sitta så mycket som möjligt hemma, för vi var rädda att gå ute.”

Olga berättar också att familjen inte pratade sitt hemspråk av rädsla för att bli upptäckta.

”Jag orkade inte läsa sagor för barnen eller någonting. Och vad som också var jobbigt för dem var att de förstod inte på vilket språk jag pratade. De kunde inte kommunicera

på svenska. På hemspråket... Det var mitt fel. Jag tvingade dem prata svenska och förbjöd kategoriskt dem att prata det baltiska språket. Jag var rädd att om de går ut de skulle bli tillfrågade. Från vilket land kommer ni? Vilken skola går ni i? Vilka är era föräldrar? Vad jobbar era föräldrar med? Så att grannar eller andra skall förstå på en gång att vi kanske är gömda flyktingar och så vidare.”

Anita uppfattar att de gömda flyktingarna inte har något att göra på hela dagarna. Hon menar att de klarar sig med hjälp av mediciner, men säger att de som är räddast aldrig går ut om de inte måste komma i kontakt med en läkare eller advokat.

”De som vågar gå ut tar ju en väldig risk, men de står inte ut... Ja, det är det värsta man kan tvingas till, tror jag, i livet. Att behöva gömma sig i ett främmande land.”

Sara menar att dagarna för en familj som lever gömd kan se olika ut, beroende på hur föräldrarna mår och vilka mål de har.

”Mamman, hon har ju mått så dåligt, så hon har kanske inte orkat göra så mycket, och då har ju pappan försökt att göra... Så vissa dagar så kanske han har orkat gå ut med barnen. Vissa dagar kanske inte han heller vågat gå ut så mycket och så... Man kan ju ha olika mål också, till exempel att man skall gå ut och fixa någonting. Sedan mycket när de håller på med sina ansökningar, att de försöker få kontakt med en advokat och väntar på advokaten.”

6.2.3. Ekonomin

Enligt intervjupersonerna har gömda flyktingfamiljer det svårt ekonomiskt. **Fredrico** berättar om frånvaro av både arbete och pengar.

”...man har ingen framtid, ingen säkerhet, inga pengar, inget jobb.”

Sara uppfattar gömda flyktingfamiljers ekonomiska situation som svår. Hon berättar om dåligt betalda arbeten och familjer som har problem med att få ihop det ekonomiskt. Sara menar att om de gömda familjerna inte har några personer i nätverket som kan stötta dem, så kan det vara mycket svårt för familjerna att klara sig ekonomiskt. Familjen Sara är kontaktperson åt har fått ekonomisk hjälp från pappans syster och från ideellt insamlade medel för att täcka sina advokatkostnader och sjukvårdskostnader. Själva skulle familjen inte ha klarat av att betala dessa kostnader, menar Sara.

Även **Anita** upplever gömda flyktingfamiljers ekonomi som mycket dålig. Hon känner till flera fäder i gömda familjer som plockar burkar nattetid för att samla in pengar till sina familjer. Anita berättar också om olika kostnader som de gömda familjerna kan behöva få hjälp med från utomstående, som exempelvis advokatkostnader och kris- och traumautredningar som kan behövas för nya asylansökningar. De insamlade medlen som används till att hjälpa de gömda familjerna är dock knappa, berättar hon.

Olga berättar att hennes familj levde under svåra ekonomiska förhållanden under tiden de levde gömda. Hon beskriver hur situationen var när familjen bodde i ett hem som drevs av en kyrklig organisation.

”Vi fick inga pengar, vi fick bara mat. Barnen plockade burkar i Gamla Stan. De var då fyra och ett halvt, sex och ett halvt och åtta och ett halvt år.”

Också när de bodde inneboende hos andra familjer var **Olgas** familjs ekonomi dålig.

”Det var jättesvårt med mat för att vi hade inga pengar. Det var mycket räkningar och kallt. Vi åt svampar och blåbär. Bröd fick vi av den polska kvinnan, för hon hade en sambo som jobbade i en cafeteria och gav oss gammalt bröd.”

6.2.4. Upplevelse av livssituationen

Anita upplever att det finns mycket som de gömda familjerna saknar. Förutom materiella saker saknar de även glädje över livet, sina släktingar och sitt språk. Hon beskriver olika problem och ångestfyllda dagar, när hon talar om livssituationen för gömda familjer.

”...det här att gå och lägga sig i en varm skön säng på kvällen, mätt och inte ha ångest, alltså det är ju någonting... Det är lyx. Ja, det är lyx. Och det har de aldrig (...) Självt har jag slutat att ha människor hemma hos mig för att sista gången jag hade det i fyra månader... Det var så jobbigt att komma hem på kvällarna. Man måste sitta och prata med dem som har väntat hela dagen, de är inlåsta... inte inlåsta, men de låste in sig självt. De gick inte ut. Och ångest, ångest, ångest. Jag kände att jag orkar inte. Jag fick självt ångest.”

Sara ger en delvis annan bild av livssituationen. Hon upplever att många gömda flyktingar försöker leva ett normalt liv.

”Innan man började jobba med gömda, då kanske man tänkte att de bara sitter inne och att de måste vara tysta och så, det kanske vissa har att de går runt och är rädda, men de här, de har också varit rädda, i och för sig att de har trott att polisen har varit efter dem flera gånger. Det har de också blivit stressade av, men många försöker ändå leva så normalt och inte gå och tänka på det hela tiden, för det går ju inte.”

Olgas beskrivningar liknar det som Sara säger om att gömda flyktingfamiljer kan vara rädda för att bli upptäckta. Hon berättar bland annat att hon var rädd för att familjen skulle bli tagna av polisen och att hon därför endast tog med sig ett barn i taget när hon gick ut.

Fredrico berättar att han funderade mycket under gömtiden och han jämför livet som gömd med att ha ett yrke.

”Det är ett yrke, kan man säga, att vara gömd. Det är ett yrke också. Att varje dag tänka på sig självt, vad skall man göra, hur skall man sitta... hur skall du säga till mina barn, min familj, vad skall du göra?”

Han tänker att det kanske inte var värt att leva gömd i Sverige.

”Det var en annorlunda upplevelse. Man drar sina egna slutsatser. Man kommer fram till att kanske det inte var värt att vara gömd och att vara här i Sverige.”

6.2.5. Sammanfattning och delanalys av tema 1 – Praktisk livssituation

En sammanfattande meningskoncentrering och meningskategorisering för temat praktisk livssituation framgår av tabell 1.

Tabell 1. Meningskoncentrering och -kategorisering av tema 1 – Praktisk livssituation.

INTERVJUPERSON	BOENDET	VARDAGEN	EKONOMIN	UPPLEVELSE AV LIVSSITUATIONEN
<i>Fredrico</i> (flyktingförälder)	Negativt. Flyttade några gånger under ett år.	Var olika från dag till dag. Satt mycket inomhus i bostaden. Ingenting att göra.	Dålig. Inget arbete.	Negativ.
<i>Olga</i> (flyktingförälder)	Negativt. Flyttade sexton gånger under två år.	Satt mycket inomhus i bostaden. Undervisade de egna barnen.	Dålig. Svårt med mat. Barnen plockade burkar.	Negativ.
<i>Anita Dorazio</i> (flyktinghjälpare)	Negativt. Tillfälliga boenden.	Sitter mycket inomhus i bostäderna. Ingenting att göra.	Dålig. Fäder som plockar burkar.	Negativ.
<i>Sara</i> (flyktinghjälpare)	Negativt. Tillfälliga boenden.	Kan vara olika från dag till dag.	Dålig. Lågt betalda arbeten för de som jobbar.	Ambivalent.

De gömda flyktingfamiljernas boenden skildras som kortvariga av alla fyra intervju personer. Detta stämmer väl överens med vad tidigare forskning har visat, nämligen att gömda flyktingar flyttar med täta intervall (Eriksson & Henriksson, 1997, s. 77ff). Intervju personerna ger exempel på boenden i sommarstugor och källare samt berättar om familjer som bor inneboende hos andra. Beskrivningarna av boendet kan tolkas och kategoriseras till att boendesituationen för gömda flyktingfamiljer upplevs som negativ.

Intervju personernas berättelser kan även tolkas som att flyktingfamiljerna saknar möjligheter att kunna välja hur och var de vill bo. De måste acceptera de boendemöjligheter som dyker upp, trots att detta kan innebära att sova fyra personer i ett litet rum som Olga berättar, eller ett par dagar i en källare som Fredricos familj gjorde. Enligt det intentionella maktbegreppet betyder detta att flyktingarna saknar makt över sin bostadssituation, då de inte har möjligheter att handla i enlighet med sin vilja (Franzén, 2005, s. 86).

De gömda flyktingfamiljernas ekonomi beskrivs av alla fyra intervju personer som dålig. Kostnader för boende, mat, advokater och läkarbesök kan enligt intervju personerna vara omöjliga för de gömda flyktingfamiljerna att betala, om de inte får hjälp från utomstående eller lånar pengar. Detta är också något som stämmer överens med vad tidigare forskning har visat. I Läkare utan gränser studie uppgav 77 % av de gömda flyktingarna sig vara beroende av omgivningens stöd för sitt uppehälle (Läkare utan gränser, 2005, s. 19).

Beskrivningarna om hur en vanlig dag kan se ut för en gömd flyktingfamilj skiljer sig åt mellan intervjupersonerna, men vissa likheter i berättelserna kan uppfattas. Fredrico, Olga och Anita berättar att gömda familjer tillbringar mycket tid inomhus i bostäderna. Medveten isolering från omgivningen samt passivitet kan enligt kristeorin vara reaktioner på en psykisk kris (Söderlindh, 1992, s. 36). Saras förklaring om att mamman i familjen inte orkade göra så mycket på grund av att hon mådde dåligt kan kopplas till kristeorin och ovan beskrivna reaktioner vid en kris. Sara, Anita och Olga beskriver också rädslan att bli upptäckt som en orsak till att medlemmar i de gömda flyktingfamiljerna inte går ut. Detta stämmer överens med vad som beskrivits i tidigare forskning, nämligen att gömda flyktingar undviker att gå ut samt ta kontakter med omgivningen, då de är rädda för att bli upptäckta (Eriksson & Henriksson, 1997, s. 78).

Sammanfattningsvis kan de beskrivningar och upplevelser av den praktiska livssituationen för gömda flyktingfamiljer som intervjupersonerna ger, tolkas som att livssituationen upplevs negativ av Fredrico, Olga och Anita. Sara belyser flera negativa aspekter, men ger även en mer positiv beskrivning då hon säger att familjerna försöker leva normalt.

6.3. Tema 2 - Nätverk

6.3.1. Familjernas kontakter

Anita tror att det är få gömda flyktingfamiljer som har ett nätverk som hjälper dem. Hon menar att familjerna själva inte vågar ta några kontakter, av rädsla för att bli upptäckta. Hon berättar om frivilligorganisationer som försöker ordna ett nätverk runt varje person. Om någon ringer och önskar hjälpa till kan den personen bli utsedd som kontaktperson för en gömd familj.

Sara upplever också att det är svårt för de gömda familjerna att hitta kontakter på egen hand och hon säger att familjerna kan behöva hjälp med detta av utomstående. Sara tror att de gömda familjer som inte har kontakt med några svenskar kan ha det svårare än de som har kontakt med svenskar. Sara berättar om vilka kontakter familjen hon känner hade under gömtiden. Hon nämner ett par personer som hjälpte familjen med att ordna bostad samt Sara själv och två andra som var utsedda som kontaktpersoner av den frivilligorganisation som hon är medlem i. Utöver dessa fanns också pappans syster i Sverige, men med henne tror Sara familjen endast hade kontakt med per telefon och e-post.

Fredrico berättar om vilka personer som hans familj hade kontakt med under tiden de levde gömda. Han beskriver även vilken typ av kontakt det rörde sig om.

”När man är gömd så har man kontakt med gömda och med människor som sysslar med gömda. (...) Kyrkan till exempel. De som sysslade med sådana frågor. Asylgrejer. Organisationer. Röda korset eller sådant. Det vara bara de. Och det var ingen sån där social kontakt, det vara bara yrkesmässig kontakt. En tjänsteman på Röda Korset berättade någonting. Det var inga humanistiska känslor. Det var bara att samla ihop tusentals papper. Det var absolut ingen social kontakt. Att mitt barn skulle träffa andra barn eller så var det inte.”

Olgas familj hade kontakt med frivilliga organisationer och kyrkor. Olga upplever att hennes familj var isolerade då de saknade kontakt med andra landsmän. Hon berättar att språket var en försvårande omständighet när det gällde kontakten med svenskar.

”Jag kunde inte göra någonting utan språket, utan kontakter. Jag kunde inte göra någonting. Allt var främmande för mig. Språket, kultur, människor och så vidare. Om det fanns något syskon, släkt... någonting, som kunde berätta för mig, utanför den bur som jag satt, om den situation som var. Jag har inte träffat några andra som talade mitt språk, eller som judarna som har sin egen församling som stöder och hjälper, eller irakiska eller muslimska eller någonting. Vi var helt isolerade. Och jag kunde inte få information av svenskarna på grund av språket.”

Olga tror att hennes barn kan ha förlorat sin barndom på grund av situationen som familjen levde under.

”Vi hade inga kompisar, inga vuxna. Det vore intressant kanske för forskare att intervjua barn om den här tiden. Vad minns de från den här tiden. Jag tror att de förlorade den här tiden, sin barndom, på grund av att de inte hade några kompisar, ingen skola.”

6.3.2. Kontakten med sjukvård och samhällsservice

Enligt **Anita** är hälsan hos de gömda flyktingarna dålig. Trots att flyktingarna är i behov av vård så tar de inte kontakt med den offentliga sjukvården om de inte är så sjuka att de måste läggas in, berättar hon.

Fredrico säger att många av de gömda flyktingar som har gått till akuten har blivit tagna av polisen. Han berättar att han fick hjälp på ”underjordiska kliniker”.

”Man går dit och får lite hjälp. Lite värktabletter och sömntabletter. Men det är mest för barnens skull. Vuxna måste klara sig själva.”

Familjen var emellertid i behov av mer hjälp.

”Till sist orkade inte vi, hela familjen. Min fru och min son. Vi hamnade på en psykisk avdelning. Några människor bestämde, inte du, att du skulle hamna där...”

Sara berättar att familjen hon känner fick bra hjälp när de låg på sjukhus med anledning av att deras dotter var sjuk (apatisk). Innan sjukhusvistelsen var familjen i kontakt med BUP. De hade även kontakt med en skola sedan ett av barnen började i skolan under gömtiden.

Olgas barn gick dock inte i skolan och familjen hade ingen kontakt med sjukvården.

”Under den tiden, vi fick ingen medicinsk hjälp, barnen fick inte gå i skolan.”

6.3.3. Hjälpen från nätverket

Anita menar att den hjälp som frivilliga organisationer och ideellt arbetande människor ger till de gömda flyktingfamiljerna är av mycket stor betydelse.

”Vi räddar deras liv.”

Hon berättar att det finns grupper med människor från olika länder som håller kontakt med och hjälper gömda flyktingar som kommer från deras hemländer. Hjälpen som landsmännen ger kan handla om att hjälpa flyktingarna att hitta platser där de kan gömma sig, berättar **Anita**.

Olga, som saknade kontakt med andra landsmän, berättar om hjälp som hon fick från en polsk kvinna.

”Det var så att min lilla pojke, han växte under sommaren och hans skor var för små. Vi hittade i Gamla Stan en second hand affär och där (...) jobbade en polsk kvinna. Hon frågade, från vilket land är ni och hon var själv i en liknande situation, så hon förstod. Hon gav till barnen nya skor och började ringa till sina kompisar.”

Fredrico beskriver vilken hjälp familjen fick från en av organisationerna de hade kontakt med.

”Asylkommittén hjälpte oss. Med advokatuppgifter och så. Ibland skapade de tvåmånaders lägenheter någonstans. Praktisk hjälp. (...) De hjälper mycket. De är insatta i de där frågorna. För att det är människor som det handlar om. De är insatta på att vi skall hjälpa dem här. Det finns här i Stockholm tusentals människor som behöver hjälp, inte bara i Indien... Men ibland kan de inte göra någonting. Bara lite praktisk hjälp. Men som jag har sagt. Det var Asylkommittén som var mest insatta i de här frågorna med gömda familjer. Och jag tror att det var tack vare dem som vi till sist fick uppehållstillstånd.”

Sara menar att hjälpen som hon och övriga personer i familjens nätverk har gett har haft betydelse för att familjens asylansökan så att den har gått framåt. Hon upplever också att de har varit till hjälp då de har kunnat lyssna på familjemedlemmarna, vilket hon tror kan ha gjort att det inte har känts helt hopplöst för familjen.

Hjälpen som de gömda familjerna får från personer i nätverket kan emellertid vara förenad med ovisshet och rädslor, enligt **Olga**. Hon vittnar om svårigheter som hon mötte i kontakten med människor som bistod familjen under gömtiden.

”Jag ringde från telefonkiosken och grät. Prästen frågade var någonstans är jag. Jag berättade att vi övernattade sista natten hos kvinnan, som kommer tillbaka, och han sade: var bor ni? Jag sade: ingenstans, imorgon skall vi ut. Han sade: okej, kom till oss. Vi åkte dit, träffades. Då tog han kontakt med en annan präst. De skjutsade oss till en annan kyrka och vi placerades på någon tomt där. Den där prästen kom nästan på en gång, satte mina barn i bilen och mig och skjutsade oss, utan någon fråga, utan någonting, till polisen. Ja, och skall han följa med? Nej, jag sa, vi skall gå själv dit. Självklart gick vi inte dit. (...) Det var inte en öppen port mellan varandra. Jag var rädd för dem och de var rädd för mig. Jag har upplevt det med den här svenska prästen som skickade mig till polisen. Jag vet inte hur skall det bli, de kanske kommer på natten, när som helst. (...) Alla som hjälpte och stödde oss med lägenheten och med advokaten som de betalade till oss, inte alla var med. Därför var jag också rädd... Jag var mycket isolerad. Ingen information. Därför, jag hade ingen utgång. Jag visste inte - hur gör de andra? När jag fick veta att andra som fått avslag gjorde olika saker, gifte sig, sambo, mambo... och så vidare. De försökte genom kyrkan. Men det var svårt. Jag var ensamstående med tre barn. När de hörde tre barn - inte tre barn! Kanske lite yngre, kanske inga barn...”

6.3.4. Situationen inom familjen

På frågan hur situationen och relationerna kan vara för de gömda familjerna berättar tre av intervjupersonerna om svårigheter för familjemedlemmarna att visa eller ha känslor för varandra. **Fredrico** beskriver hur han upplevde att situationen var i hans familj.

”Det var fruktansvärt. Du kan kanske tänka dig hur en man, en kvinna och en nioårig pojke som lever gömda... Flyttar hela tiden hit och dit. Finns ingenting där, finns inga känslor, finns inga... ord. Man bor tillsammans, men man umgås inte. Det är så man kan känna. Det är också... Man måste också kämpa emot dessa känslor för att... Annars är man illa ute. Efter två, tre år... Hur mycket orkar man?”

Olga säger att hon inte kommer ihåg att hennes barn log en enda gång under tiden familjen levde gömda. Det förekom inga gräl mellan henne och barnen, men Olga berättar att hon inte visade barnen att hon var ledsen.

”Och det var mycket jobbigt att hålla sig i form. Jag fick inte gråta framför mina barn.”

Sara upplever att det kan vara svårt för personerna i en gömd familj att ha känslor för varandra. Hon berättar om en mamma som varit väldigt känslökall mot sina barn under gömtiden. Sara tror att det kan vara svårt för föräldrarna att visa känslor inför varandra och säger att paret kanske inte skulle leva tillsammans om situationen var en annan. Hon upplever också att barnen i den gömda familjen kan ta olika mycket plats och att de kan vara oroliga och bråka med varandra.

Anita berättar att det är många familjer som blir sönderslagna, föräldrar som separerar under gömtiden och barn som mår dåligt på grund av detta. Hon berättar även om våld inom familjerna, men säger att många familjer ändå orkar hålla ihop och att de flesta föräldrar är jättefina mot sina barn och sköter dem så gott det går.

6.3.5. Sammanfattning och delanalys av tema 2 – Nätverk

Tabell 2. Meningskoncentrering och -kategorisering av tema 2 – Nätverk..

INTERVJUPERSON	FAMILJERNAS NÄTVERK	KONTAKT MED SJUKVÅRD OCH SAMHÄLLSSERVICE	HJÄLP FRÅN NÄTVERKET	SITUATIONEN INOM FAMILJEN
Fredrico (flyktingförälder)	Litet. Kontakt med andra gömda och med frivilligorganisationer.	Sjukhus när familjen måste bli inlagd.	Praktisk hjälp.	Negativ. - Svårt med att visa känslor.
Olga (flyktingförälder)	Litet. Kontakt med frivilligorganisationer och kyrkor.	Ingen sjukvård. Ingen skola.	Praktisk hjälp.	Ambivalent. - Svårt med att visa känslor. + Inga konflikter inom familjen.
Anita Dorazio (flyktinghjälpare)	Litet. Kontakt med bl.a. frivilligorganisationer.	Ingen kontakt med sjukvård om de inte måste bli inlagda. Skola för vissa barn.	Praktisk hjälp. Psykosocial hjälp.	Ambivalent. - Familjevåld och splittrade familjer. + Barnen behandlas i många fall väl.
Sara (flyktinghjälpare)	Litet. Kontakt med bl.a. frivilligorganisationer.	Sjukhus när familjen måste bli inlagd. Skola för vissa barn.	Praktisk hjälp. Psykosocial hjälp.	Negativ. - Svårt med att visa känslor.

En sammanfattande meningskoncentrering och meningskategorisering för temat nätverk framgår av tabell 2. Intervjupersonerna skildrar gömda flyktingars kontakter med andra människor som få till antalet. De gömda familjernas nätverk kan därmed beskrivas som litet. I tidigare forskning har konstaterats att vissa gömda flyktningfamiljer har ett starkt nätverk omkring sig, men att många lever ensamma eller omgivna av endast ett fåtal personer (Eriksson & Henriksson, 1997, s. 79). En familj som lever avskilt från omgivningen kan enligt systemteorin ses som ett mer eller mindre slutet system (Payne, 2002, s. 194). Det är mindre troligt att resurser utifrån når en familj som lever gömd, än det är att resurser når ett system som är öppet. Att systemet är slutet kan göra att familjemedlemmarna riskerar att stagnera i sin utveckling. Olga beskriver att familjen saknade kontakter bland annat med landsmän och hur hon som en följd av detta upplevde att hon inte kunde göra någonting. Olgas beskrivningar skulle kunna kopplas till ett systemteoretiskt tänkande om att kontakt och utbyte med omgivningen ger utvecklingsmöjligheter, medan isolerade individer riskerar att stagnera (Klefbeck & Ogden, 2003, s. 96).

För en familj som lever gömd finns få sociala stödsystem som kan hjälpa och stötta familjen. På grund av de många flyttningarna kan det vara svårt för de gömda flyktingarna att bygga upp relationer till personer som de endast träffar under några få dagar eller veckors tid. De kontakter som familjemedlemmarna har kan vara med bekanta, med andra gömda flyktingar med frivilligorganisationer, kyrkor och i vissa fall med släktingar, enligt vad intervjupersonerna berättar. De informella stödsystemen beskrivs av intervjupersonerna som större än de formella, då de flesta kontakter som intervjupersonerna räknar upp är av informell karaktär. Informella stödsystem kan bidra med viss hjälp, men dessa kontakter kan knappast bidra med alla de resurser som den gömda familjen är i behov av. För bland annat medicinsk vård krävs hjälp från så kallade formella stödsystem.

Olga, Fredrico och Anita berättar i intervjuerna att gömda familjer är rädda för att söka sjukvård och därför inte kontaktar den offentliga sjukvården. Dessa beskrivningar stämmer överens med Läkare utan gränser studie om gömda flyktingars tillgång till hälso- och sjukvård, där 67 % upplevde risken att bli tillfångatagen vid sjukhusbesök som hög (Läkare utan gränser, 2005, s. 19). Trots rädslan för att söka vård berättar tre av intervjupersonerna om familjer som blivit inlagda på sjukhus. Fredrico beskriver att hans familj blev så nedbrutna av att leva gömda att de till slut blev inlagda på en psykiatrisk klinik. Enligt det systemteoretiska perspektivet kan detta ses som att familjen som system inte kunde överleva utan hjälp utifrån (Payne, 2002, s. 195).

Sara berättar att gömda flyktingar kan ha svårt att veta vilka kontakter de kan ta. Många stödsystem i samhället, som den samhällsservice som bedrivs av offentliga inrättningar, kommer inte de gömda flyktingarna till del. Intervjupersonerna nämner utöver sjukvården enbart skolan som exempel på samhällsservice som vissa gömda familjer kan vara i kontakt med. Dessa beskrivningar är i enlighet med vad som sägs i tidigare forskning om att gömda flyktingar i mycket liten utsträckning får del av välfärdssamhällets stöd (Social rapport, 2001, s. 18). Hjälpen från familjernas nätverk beskrivs av Fredrico och Olga som enbart praktisk. Det handlar om hjälp med exempelvis nya asylansökningar, med advokatkostnader och med bostäder. Anita och Sara berättar utöver praktisk hjälp även om hjälp från nätverket i form av psykosocialt stöd av personer som lyssnar till de gömda flyktingarna. I intervjupersonernas beskrivningar kan en motsättning uppfattas mellan hur aktörerna och observatörerna beskriver och tolkar hjälpen från familjernas nätverk. I tidigare forskning har hjälpen från personer i nätverket beskrivits vara både praktisk och psykosocial (SoS-rapport 1999:5, s. 75).

Situationen inom familjen beskrivs som negativ av Fredrico och Sara, som båda ger exempel på problem och svårigheter inom de gömda familjerna. Anita och Olga berättar också om problem, men de skildrar även positiva aspekter då de berättar om avsaknad av konflikter mellan föräldrar och barn och om föräldrar som sköter om sina barn väl. Bilden av att föräldrarna huvudsakligen orkar upprätthålla sitt föräldraskap under gömtiden stämmer överens med vad som skrivs i Socialstyrelsens rapport *När barn lever gömda* (1999:5, s. 75).

6.4. Tema 3 – Makt och maktlöshet

6.4.1. Vad familjerna kan och inte kan göra

Anita menar att flyktingarna inte kan återvända till sina hemländer.

”...man flyr inte sitt land och sitter kvar här och gömmer sig om man kan återvända.”

Olga säger att hennes familj inte kunde återvända till hemlandet. Hon upplever att hon inte kunde göra någonting under gömtiden och beskriver hur hon försökte komma i kontakt med människor som kunde hjälpa familjen.

Sara resonerar kring vad gömda familjer kan och inte kan göra.

”Ja, de kan ju försöka... typ få kontakt med en bra advokat och försöka påverka sin ansökan så att det går framåt och så vidare. (...) Det har varit svårt för dem själva att få vård. Det är ju lättare för barnen.”

Fredrico upplever att han blev förlamad och inte kunde göra någonting när familjen levde gömda. Han berättar att han inte kunde förutsäga vad som skulle komma att ske på grund av Migrationsverkets sätt att handla.

”Till jag var gömd kände jag att jag hade makt över mitt eget liv. Men när man är gömd så börjar man steg för steg falla ner och till sist är man förlamad och så... Man är en hopplös människa eller en oanvändbar människa. Det kanske är så som svenska samhället vill ha, sådana oanvändbara flyktingar? Kan inte säga någonting, kan inte göra någonting. Som är psykiskt förlamade. Det var så jag kände. (...) Jag har varit i kriget i två och ett halvt år. Men då var jag beväpnad och hade en sån där automat. Jag visste var fienden ligger och så. Jag hade mina soldatkompisar. Men här är man helt obehövad. Man vet inte vilken som är fienden, där sitter bara Migrationsverket, är bara någonstans. Man vet inte vilken är Migrationsverket, vad är det för någonting? Vad fan skall jag göra? Skall jag inte göra någonting? Det kommer bara papper, där det står beslut. Avslag. Sådana där grejer. Man kan inte göra någonting. Man är som en pusselbit. Kan flytta hit och dit och göra så där och här... Det är så jag känner.”

Han tror att livet som gömd kan leda till att människor blir terrorister.

”Jag känner att det är... Att vara gömd. Det kan vara bra kryddor, man kan säga, för att växa upp en terrorist. Man kan säga... Vad skall man göra? Man är förlamad, man har ingen framtid, ingen säkerhet, inga pengar, inget jobb, ingen familj. Man kan inte tänka klart. Vad står kvar? Bara dra något automatgevär och skjuta allihopa. Man kan göra det så lätt tror jag när man känner sig så förlamad. Så är det.”

6.4.2. Möjligheter att kunna påverka situationen

Enligt **Fredrico** kan den gömda familjen inte själva påverka situationen på något sätt. Han säger att det bara är tjänstemännen på Migrationsverket som med sin underteckning kan påverka någonting. Han upplever att tjänstemännens humör för dagen kan vara avgörande för vilka beslut som fattas och jämför beslutsfattandet med ett lotteri.

Olga upplever också att beslutsfattande var som ett lotteri.

”Jag förstod inte. Hur är svenskars hjärnor? Har de mänsklighet? Har de känslor eller någonting? Det kändes som de spelade lotteri. Inte en enda som tog handlingarna på allvar. Om jag inte hade träffat de andra så skulle jag inte veta... Då jag trodde, så funkar systemet, vi får inte stanna... Det betyder får inte stanna och så vidare. Men när vi såg andra, vi förstod ingenting. Det var ingen logik i systemet.”

Olga menar att hon var maktlös under gömtiden på grund av att kulturen, språket och människorna var främmande för henne.

”Jag kunde inte göra någonting.”

Anita anser inte att de gömda familjerna har några möjligheter att kunna påverka sin situation själva och ger ett exempel på detta.

”De kan inte påverka situationen. Alltså, det värsta är att de har... deras situation har påverkats först när polisen har tagit dem. Ett exempel var nu... Hela sommaren har en (...) kvinna ringt till mig, en psykiskt sjuk kvinna, hon har blivit psykisk sjuk av övergrepp och våldtäkter. (...) Och plötsligt går Peter Eriksson från Miljöpartiet ut och säger nu kan alla gå ut i solen och hon gör ju det och polisen tar henne, därför att hon varit på sjukhus och bett att få medicin och så får hon inte den medicinen, varpå hon ställer sig och slår sönder någonting. Istället för att lugna ner henne, ge henne en spruta och ta hand om henne i sin förtvivlan, så ringer de efter polisen. Så hamnar hon på X-stad polisen, som är för jävlig. Och då måste jag och en psykiater här från vår klinik åka upp till X-stad på lördagen. Hon togs på tisdagen och skulle avvisas nästa tisdag. Och då åkte vi upp på lördagen och satt hos henne där på förvaret inlåsta. Och hon satt och pratade så mycket konstigt. Det låg ett gummiband, och det var en orm... och, du vet, psykotiskt, det var så att arrestpersonalen sade, de kan ju inte utvisa henne så här ifrån fyra barn. De kan de visst det, sade vi. Det är ju det värsta det. Men vi fick ju stopp på ärendet, tisdagen efter, tack vare det här läkarintyget. Och det visar bara att inte förrän det kom i en sån här kris, i den situationen, kunde vi göra någonting. Vi kunde inte påverka, vi försökte få alla att påverka. Kan du inte gå till Utlänningsnämnden med mitt fall? Men i somras, jag kunde inte det... Man måste ha något nytt, och hon kan inte begripa det.”

Ibland går det inte heller att påverka med hjälp av läkarintyg, menar **Anita**. Hon berättar att det skett många självmordsförsök bland gömda flyktingar under åren och säger att det är med hjälp av läkarintyg i sådana situationer som familjernas situation kan förändras. Dock säger hon att inte ens läkarintygen alltid har kunnat hjälpa familjerna då ”myndigheterna” har struntat i de intyg som har skrivits.

Sara anser till skillnad från de övriga intervjupersonerna att de gömda flyktningfamiljerna har vissa möjligheter att kunna påverka sin situation genom att ta olika kontakter, men hon säger också att det handlar om tur beroende på vilka personer familjerna får kontakt med och vilken

advokat de har. Att familjen hon är kontaktperson för fick uppehållstillstånd berodde enligt henne inte på att föräldrarna kunde påverka situationen, utan på att deras dotter blev svårt sjuk.

6.4.3. Synen på framtiden under gömtiden

Anita berättar om hur hon upplever att gömda flyktingfamiljer ser på sin framtid.

”Ja, framtid finns inte. Ordet finns inte. Och har de barn så är det barnens framtid...”

Fredrico säger vid ett tillfälle att en gömd flykting inte har någon framtid. I slutet av intervjun när han sammanfattar hur det var att leva gömd konstaterar han:

”Man levde bara en dag i taget.”

Olga berättar hur hon tänkte om framtiden när familjen levde gömd.

”...jag tänkte, vi får uppehållstillstånd. Min största önskan var att börja jobba och bli ekonomiskt oberoende. Det ville jag för att i våra länder alla barn förstod, mamma jobbar var, pappa jobbar var, de har bil, de har stort kalas hemma när barnen fyller år. Mina barn hade inga kalas, ingen julfest, ingenting. Jag ville jobba, jobba, jobba så att mina barn skall känna sig som andra barn, ha sina leksaker, syssla med olika aktiviteter och så vidare...”

Sara uppfattar att de gömda flyktingarnas syn på framtiden kan se olika ut. Hon berättar att familjen hon är kontaktperson åt hade hopp om att få uppehållstillstånd sedan de hade fått en bra advokat. Innan dess tror hon inte att familjen hade så mycket hopp om att få uppehållstillstånd och hon berättar att föräldrarna under en period även saknade hopp om att dottern skulle tillfriska från sitt apatitiska tillstånd. Sara beskriver att familjemedlemmarna funderade på vad de skulle göra om de skulle få stanna i Sverige och säger också att familjen hade planer på att eventuellt flytta till Kanada om de inte hade fått asyl i Sverige.

6.4.4. Sammanfattning och delanalys av tema 3 – Makt och maktlöshet

En sammanfattande meningskoncentrering och meningskategorisering för temat makt och maktlöshet framgår av tabell 3. Intervjupersonerna ger exempel på vad medlemmar i en gömd flyktingfamilj kan och inte kan göra. Exempel som ges är att flyktingarna inte kan återvända till sina hemländer och att det kan vara svårt för de vuxna i familjen att kunna få vård. Det som föräldrarna uppfattas kunna göra är att ta kontakter med personer som kan hjälpa familjerna. Olga beskriver att hon inte kunde göra någonting på grund av att kulturen, människorna och språket var främmande för henne. Detta skulle kunna sammanfattas till att Olgas resurser var knappa, vilket enligt det relationella maktbegreppet kan anses inverka på hennes egen makt och möjligheter som gömd flykting. Resurser är, tillsammans med diskurs och kontext, viktiga i varje situation för att man skall kunna förstå makt enligt det relationella maktbegreppet. (Franzén, 2005, s. 94ff). Resurser är dock något som gömda flyktingar kan anses ha litet av, enligt vad intervjupersonerna berättar och den tidigare forskningen visar. De gömda flyktingarna har ofta dålig ekonomi och de saknar flera medborgerliga rättigheter. De har heller inte rätt till sjukvård, undantaget akut vård (Läkare utan gränser, 2005, s. 5). Avsaknaden av rättigheter kan göra att den gömda flyktingfamiljen har mindre resurser än övriga och därmed sämre möjligheter att klara sig i olika situationer.

Tabell 3. Meningskoncentrering och -kategorisering av tema 3 – Makt och maktlöshet

INTERVJUPERSON	EXEMPEL PÅ VAD FLYKTINGARNA KAN GÖRA OCH INTE GÖRA? +/-	FLYKTINGARNAS MÖJLIGHETER ATT PÅVERKA SITUATIONEN	TANKAR OM FRAMTIDEN UNDER GÖMTIDEN
<i>Fredrico</i> (flyktingförälder)	- Kunde inte förutsäga vad som skulle hända med asylansökan.	Inga.	Negativa. - Framtiden finns inte.
<i>Olga</i> (flyktingförälder)	+ Försökte ta kontakter. - Kunde inte återvända till hemlandet.	Inga.	Positiva. + Tankar om ett kommande arbete.
<i>Anita Dorazio</i> (flyktinghjälpare)	- Kan inte återvända till hemlandet.	Inga.	Negativa. - Framtiden finns inte.
<i>Sara</i> (flyktinghjälpare)	+ Försöka ta kontakter. - Kan vara svårt för vuxna att få vård.	Föräldrarna kan påverka lite genom att ta kontakter, t.ex. med en bra advokat.	Ambivalenta. Tankarna om framtiden har varierat, liksom hoppet om att få stanna.

Fredrico beskriver att han fram tills han gömde sig hade känt att han hade makt över sitt eget liv, men att han under gömtiden blev "förlamad" och att det var andra som hade makten över hans liv. Han upplever att han inte kunde förutsäga vad som skulle komma att hända. Fredricos beskrivning skulle kunna kopplas till det strukturella maktbegreppet, enligt vilket flyktingarna anses befinna sig i ett underläge, det vill säga en position som gör att de är utan makt (Franzén, 2005, s. 87). Om man istället betraktar makten enligt det relationella maktbegreppet blir relationen mellan de gömda flyktingarna och andra personer centrala. Relationen mellan handläggaren på Migrationsverket och den asylsökande kan ses som en ojämn maktrelation. Enligt Fredrico är det handläggarna på Migrationsverket som har makt, då deras beslut och underskrifter kan avgöra "allt" för flyktingen. Anita och Olga delar Fredricos uppfattning om att de gömda flyktingarna saknar möjligheter att kunna påverka sin situation. Sara upplever att föräldrarna i de gömda familjerna har vissa möjligheter att kunna påverka familjens situation genom att ta kontakter med till exempel en "bra" advokat, men säger samtidigt att det även handlar om tur beroende vem familjerna får kontakt med.

De beskrivningar som intervjupersonerna ger kan tolkas som att de gömda flyktingarna upplevs vara helt eller delvis maktlösa inför att kunna påverka och förändra sin situation. Det hjälplösa tillstånd som skildras kan förutom att betraktas utifrån ett maktperspektiv även kopplas till ett kristeoretiskt tänkande. Att någon befinner sig i en situation där de inte kan bestämma över sig själva, kan enligt kristeorin ses som att flyktingen har råkat ut för en autonomiförlust, vilket är något som kan föranleda en traumatisk kris (Söderlindh, 1992, s. 21f). För den som har drabbats av en traumatisk kris kan det vara svårt att kunna se framåt. Individerna kan vara helt ockuperade av traumat och det förgångna (a.a. s. 115). Hur flyktingarna ser på sin framtid upplevs olika av intervjupersonerna som berättar om tankar om ett kommande uppehållstillstånd och arbete i Sverige, planer på att eventuellt flytta till ett annat land och känslor av att inte ha någon framtid alls. I tidigare forskning har gömda flyktingar skildrats vara oförmögna att kunna planera framtiden på grund av den ovissa väntan de lever under (Eriksson & Henriksson, 1997, s. 78).

6.5. Tema 4 – Påverkan

6.5.1. Familjernas situation sedan de har fått uppehållstillstånd

Anita upplever att familjemedlemmarna är nedgångna efter gömtidens slut och menar att det tar år för dem att återanpassa sig.

Olga berättar om hur familjens situation var när de fick PUT.

”När vi fick uppehållstillstånd... Vi var inte glada. Vi var tomma, bara trötta. Vi var tomma. Ingen var glad, inte barnen heller. Vi skrek inte. Och det tror jag, upplever alla som går under jorden.”

Hon berättar att de förhoppningar hon hade om att få ett arbete och att bli självförsörjande inte har blivit verkliga.

” ...det var bara en dröm. Vi är fortfarande arbetslösa och fortfarande det svenska samhället utnyttjar oss (...) Idag vi känner oss som en tom plats. Ingen som ser, ingen som hör. Det känns som att vi ligger på golvet, och varje gång det bara sparkas på oss. Och när kommer vi ut? Jag vet inte. Vi ser ingen framtid...”

Sara berättar att föräldrarna i familjen som hon känner, vilka fick PUT i somras, nu har börjat studera och att de ser positivt på sin framtid. De funderar på vad de skall få för jobb och pappan får högre självförtroende genom att vara duktig i skolan, säger Sara.

Fredrico berättar om hur han efter att han fått PUT satsade hundra procent på att komma in i samhället. Han läste svenska och studerade på universitetet. Efter det har han sökt hundratals arbeten, utan att få annat än tillfälliga jobb.

”Och så äntligen träffar man svenska samhället. Och det är ett helvete. Sämre än Invandrarverket. (...) Nu är jag här och måste kämpa vidare. Men till sist orkar man inte. Man har inte så mycket krafter kvar efteråt. Sen kommer det svenska samhället och tar dina sista krafter. Det känns så där. Inget bra tror jag... för en människa att plågas, hela livet.”

6.5.2. Hälsan efter uppehållstillståndet

Olga berättar om hur hennes hälsa var när familjen fick PUT.

”Vi fick uppehållstillstånd och första gången jag gick till läkare, de konstaterade att jag var totalt psykiskt... noll... Jag hade inga nerver, inga nerver, (...) totalt slita nervsystem. Jag hade brist på allt.”

Det har idag gått mer än tio år sedan familjen fick uppehållstillstånd, men **Olga** upplever att de fortfarande inte är friska.

”Vi är inte friska fortfarande och det skall ta lång tid. (...) Och dagens politik med alla oss före detta gömda flyktingar, flyktingar efter uppehållstillstånd och så vidare, skapar en hel sjuk generation.”

Fredrico säger att hans hälsoproblem visade sig efter att familjen hade fått PUT.

”...det var inte på den tiden då jag levde gömd. Det kom efteråt. När man började bli lite lugnare. Så kommer ett helvete. Jag skall till och med operera mig på grund av sådana grejer, nervösa, psykiska grejer.”

Sara berättar att dottern i familjen som hon har kontakt med har tillfrisknat sedan familjen fick PUT. En av sönerna upplever hon att har blivit lugnare, men hon säger också att han har haft självmordstankar efter uppehållstillståndet. Mamman i familjen mår något bättre idag, medan pappan enligt Sara visar att han mår dåligt. Han har ont i hjärtat och är stressad, berättar hon.

Anita säger att många tidigare gömda flyktingar har kramp i kroppen då rädslan satt sig i kroppen som ett försvar. Hon berättar om flyktingar som har tagit sina liv efter att de fått PUT och om apatiska barn som inte har vaknat upp. Anita upplever att den psykiska och fysiska hälsan tar lång tid innan den förändras till det bättre. Något som Anita också har uppmärksammat är hur de gömda flyktingarnas tänder har tagit skada. Hon berättar om medelålders människor som har drabbats av tandlossning då de starka mediciner som flyktingarna har ätit har påverkat salivutsöndringen och som en följd därav även deras tandstatus.

6.5.3. Vad har förändrats och vad har inte förändrats i och med uppehållstillståndet?

Fredrico berättar att något som har förändrats sedan hans familj fick PUT är nätverket. Han har idag fler bekanta än under gömtiden. Fredrico säger att han försöker leva ett normalt liv idag. Han upplever dock att han har känslor kvar sedan gömtiden som han tror kommer att finnas kvar för all framtid.

”Det var någonting jag inte var förberedd på. De tog min frihet, mina känslor, mina tankar. Alla mina grejer. Och fortfarande är jag sur eller arg... eller... och det känner jag. Att det sitter kvar. Att det skall sitta till mina sista dagar.”

Olga säger att för henne och hennes familj har egentligen ingenting förändrats sedan de fick PUT.

”Egentligen ingenting. Inte detta som gäller hälsa, inte detta som gäller öppenhet. Jag är fortfarande rädd och fortfarande det fortsätter samma linje. Svenskarna släpper inte till oss all sin information. På grund av bristande information vi känner oss lurade hela tiden. Till exempel när vi fick uppehållstillstånd. Efter tre månader vi fick lägenhet. De bara gav till mig fullt på bordet med alla papper. Skriv under här, skriv under där, skriv under här... Okej, vi litade på svenskarna. Vi skrev utan översättning, utan allt. Och det kommer att stå att jag har hyreslån på 60 000 fortfarande och fortfarande jag får inte jobb, att betala tillbaka.”

Sara menar att det som förändras när familjerna får PUT är bland annat ekonomin och möjligheterna till skolgång. Barnen kan träffa andra barn och familjerna får råd att köpa saker och är inte längre beroende av att få saker från andra. Sara uppfattar även att relationerna till personerna i familjens nätverk förändras när familjerna får uppehållstillstånd. Hon säger att om relationen tidigare enbart gått ut på att en person har försökt hjälpa familjen och man har diskuterat familjens asylansökan, kan det efter uppehållstillståndet förändras så att man kan prata om andra saker och lära känna varandra på ett annat sätt. Sara upplever att det är enklare att se vad som har förändrats för familjerna efter att de har fått PUT, än att se vad som inte har förändrats.

”...man ser ju bara förändringarna, det kan ju vara mycket som inte har förändrats i och för sig. Fast det är, ja det är svårt att säga. Hälsan har ju förändrats, men den har ju inte förändrats så fort...”

Anita menar att det som förändras när familjerna får PUT är känslan av trygghet.

”Ja, förändrats är ju bara det att det tillkommer någon slags trygghet, att de inte har hotet över sig, att de skall behöva skickas tillbaka, och att barnen kanske... Barn har ju lättare att läkas och att barnen är gladare, kan umgås, springa ute och ha kamrater och så.”

6.5.4. Följder av ett tidigare liv som gömd

Anita berättar om hur hon upplever att livet som gömd kan ha påverkat flyktingfamiljerna. Hon beskriver hur personligheterna hos föräldrarna kan vara som förbytta som följd av att de drabbats av posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) på grund av de kränkningar som familjerna har utsatts för. Anita beskriver hur hon upplever att de tidigare gömda flyktingarnas känner sig och säger att personerna är rädda, misstänksamma och utmattade av att hela tiden ha behövt försvara sig själva och sina familjer.

Sara upplever att tiden som gömda har påverkat flyktingfamiljen hon känner, men säger att det är svårt att veta på vilket sätt då hon inte kände familjen innan de levde gömda. Att dottern i familjen har varit apatisk tror Sara att kommer att påverka flickan i hela hennes liv, både psykiskt och fysiskt. Sara säger även att barnen i familjen har haft svårt att få kontakt med och leka med andra barn, efter att de levt gömda och inte träffat några andra barn under närmare ett års tid.

Olga säger att hennes barn har förlorat sitt hemspråk, sedan hon endast tilltalade dem på svenska under gömtiden, av rädsla för att de annars skulle bli upptäckta.

”Idag när jag pratar med dem på baltiska eller ryska språken så svarar de på svenska. De glömde och kan fortfarande inte prata sitt hemspråk. De förlorade sitt hemspråk.”

Olga och hennes barn ser ingen framtid i Sverige.

”Vi känner oss totalt kränkta. Totalt kränkta. Inte ett enda av mina barn vill stanna här i Sverige. De bara väntar på att sluta plugga och så fort som möjligt åka härifrån. Barnen är 21, 19 och 17 år idag. Och ingen av dem vill stanna här. Ingen. Så negativt påverkade denna gömtiden, denna långa tiden som vi fortfarande går arbetslösa. (...) Jag har fortfarande mycket stora bekymmer med svenskar, svenska samhället. (...) Jag ser ingen framtid här i Sverige. (...) Idag, jag är inte människa. Jag är inte människa. Jag är som en varg. Jag är rädd. Jag ansvarar inte för mina rörelser. Jag orkar inte mera. Vi hatar er, svenskarna. Vi hatar svenska samhället, vi hatar politik. Vi kom inte för detta. Vi kom för att jobba och för att bli fria människor.”

Fredrico berättar att han känner att han inte har några rättigheter i Sverige och att han upplever att han inte hör till.

”På nåt sätt känner jag mig utanför. Det är det jobbigaste för mig. Det är nåt du måste uppleva för att förstå mig. Det är svårt att känna sig så. Man kämpar varje dag, man gör en insats varje dag. Den känslan finns överallt. När jag är på föräldramöte, fackföreningsmöte, hyresgästföreningen. Det är en känsla som finns hela tiden. Du tillhör inte här. Du är någonting... Men, jag. Fan tänker jag. Jag tänker några år bakåt, jag var inte en sådan där människa. Jag är inte van vid att känna mig utanför. Jag är en person som alltid höll på med grejer. Att inte vara i centrum, men att vara med. Men här känner jag inte... Man hänger inte med.”

Han ger fler exempel på vad han upplever har påverkats av det tidigare livet som gömd flykting.

”Självsäkerhet eller självkänsla. Förmågan att reagera. Förmågan att lugna sig. Jag känner mig fortfarande som att jag är jagad. Att det är någonting som spanar på mig. Som följer efter mig. Som sitter på... Och det är tre år efteråt. (...) Det är lite det som har påverkat. Jag är inte längre en sån här säker människa. Det har påverkat mycket tror jag. Det är nåt som sitter kvar hela ens liv. (...) Kanske är jag lite aggressiv. Jag var inte så innan. Jag var en vanlig människa innan. Nu känner jag mig att jag måste försvara mig. Det är en sån känsla som är kvar efteråt. Jag måste alltid försvara mig, mot någonting. Det är så jag känner.”

Fredrico upplever att mycket har påverkats, men att hans sätt att se på livet inte har förändrats.

”Det som inte har förändrats är mitt sätt att se livet. Det kanske inte kan förändras? Men mycket har påverkats, men själva grunden... Jag tror att man inte kan förändra någonting om man tror på någonting. Jag tror på livet. Och man kan gå vidare.”

6.5.5. Sammanfattning och delanalys av tema 4 – Påverkan

Tabell 4. Meningskoncentrering och -kategorisering av tema 4 – Påverkan.

INTERVJUPERSON	FAMILJERNAS SITUATION EFTER PUT	FLYKTINGARNAS HÄLSA EFTER PUT	VAD HAR FÖRÄNDRATS SEDAN PUT?	HAR GÖMTIDEN PÅVERKAT FLYKTINGARNA? HUR?
<i>Fredrico</i> (flyktingförälder)	Negativ. - Utan krafter. - Svårigheter med att få arbete.	Dålig.	+ Större nätverk.	Ja. Förändrad självsäkerhet och självkänsla. Känner sig förföljd, att han inte hör till och att han saknar rättigheter.
<i>Olga</i> (flyktingförälder)	Negativ. - Utan glädje. - Svårigheter med att få arbete.	Dålig.	- Ingenting.	Ja. Känner sig kränkt och vill inte stanna i Sverige. Barnen har förlorat sitt hemspråk.
<i>Anita Dorazio</i> (flyktinghjälpare)	Negativ. - Nedgångna.	Dålig.	+ Någon slags trygghet följer i och med PUT. + Skolgång och kamrater för barnen.	Ja. Personligheten. Man är rädd, misstänksam, utmattad.
<i>Sara</i> (flyktinghjälpare)	Positiv. + Framgång med studier.	Dålig.	+ Möjligheter till studier , bättre ekonomi , förändrade relationer till nätverket.	Ja. Det har påverkat, men det är svårt att veta hur.

En sammanfattande meningskoncentrering och meningskategorisering för temat påverkan framgår av tabell 4. I samband med att familjernas situation efter att de erhållit PUT beskrivs, berättar tre av intervjupersonerna om att flyktingarna är nedgångna och utan krafter och glädje. Förhoppningar om ett kommande arbete finns hos föräldrarna i familjen som Sara känner, medan Fredrico och Olga har stött på motgångar i arbetslivet. Fredricos och Olgas erfarenheter är liknande vad tidigare forskning har visat med en upplevd hård verklighet som möter tidigare gömda personer (Sos-rapport 1999:5, s. 110). De beskrivningar som ges av familjernas situation efter att de erhållit PUT kan tolkas som att Olga, Fredrico och Anita ger en övervägande negativ bild, medan Sara ger en mer positiv beskrivning.

Flyktingarnas hälsa beskrivs efter uppehållstillståndet av intervjupersonerna som dålig. Det gäller både den fysiska och den psykiska hälsan. Intervjupersonerna berättar både om flyktingar vars hälsa har förbättrats något efter att de fått PUT, men även om personer som mår sämre efteråt och om individer som har haft självmordstankar eller försökt ta sina liv efter att gömtiden är över. Sett ur ett kristeoretiskt perspektiv drabbas flyktingar som invandrar i ett nytt land av flera förluster (Söderlindh, 1992, s. 28). Att gömma sig kan innebära ett av åtskilliga trauman för den enskilde flyktingen - trauman som kan påverka flyktingens hälsa och mående. Gömtiden är liksom invandringen något som inte endast varar ett chockartat ögonblick, utan har en längre utsträckning i tiden. Detta kan göra att krisförloppet och alla dess faser förlängs för de gömda och tidigare gömda flyktingarna. Intervjupersonernas beskrivningar illustrerar detta teoretiska synsätt, då de säger att det kommer att ta lång tid innan den psykiska och fysiska hälsan förbättras för de tidigare gömda flyktingarna.

Vad som förändras efter uppehållstillståndet jämfört med hur det var för familjerna under gömtiden beskrivs inte lika av intervjupersonerna, utan skilda aspekter belyses. Exempel som ges är bland annat att nätverket är större, att relationerna till personer som tidigare har hjälpt den gömda familjen förändras och att barnen får möjligheter att gå i skola och att ha kamrater. Ur ett systemteoretiskt perspektiv skulle detta kunna betyda att systemet förändras till att bli mer öppet (Hutchison, 2002, s. 41). Samtidigt tillkommer nya stödsystem som kamrater och skola, medan det informella stöd som har getts till familjerna under gömtiden ändrar karaktär. Flera exempel som intervjupersonerna ger på förändringar efter att familjerna fått PUT är att ekonomin förbättras och att en känsla av trygghet infinner sig då hotet om att bli avvisad eller utvisad inte längre finns. Det finns även upplevelser hos intervjupersonerna att få eller inga förändringar har skett när det gäller familjernas situation efter uppehållstillståndet och att problemen med hälsan fortsätter, liksom upplevda problem med bristande information och öppenhet från det svenska samhället.

Att livet som gömd flykting har påverkat familjemedlemmarna anser alla fyra intervjupersoner. De berättar om förändrade personlighetsdrag och om känslor som finns kvar sedan gömtiden. Som gömd har flyktingarna levt utan de rättigheter som ett uppehållstillstånd och ett medborgarskap för med sig. Detta kan enligt det relationella maktbegreppet (Franzén, 2005, s. 115) uppfattas som att en maktskillnad funnits mellan de gömda flyktingarna och de personer som har dessa rättigheter. Maktskillnaden kan medföra sämre möjligheter, men även en känsla av främlingskap, enligt detta sätt att se på makt. Fredrico uttrycker att sådana känslor sitter kvar hos honom fortfarande, då han beskriver att trots att han har erhållit svenskt medborgarskap upplever att han saknar rättigheter och att han känner sig utanför. Sett ur ett kristeoretiskt perspektiv sägs liknande känslor kunna utmynna i en depressiv hållning med sänkt vitalitet och bristande ork att gå vidare (Cullberg, 1992, s. 140).

Enligt kristeorin kan den så kallade nyorienteringsfasen pågå livet ut, för den som har varit med om en traumatisk kris. Vad en person tidigare har varit med om kan under nyorienteringsfasen känslomässigt upplevas i form av korta stygn av smärta (Söderlindh, 1992, s. 115). Intervjupersonerna beskriver att känslor som att vara rädd och att vara jagad upplevs av flyktingarna även efter att de erhållit PUT. Detta skulle kunna tyda på att flyktingarna har varit med om en traumatisk kris, som alltså påverkar dem. I tidigare forskning har beskrivits att symptom som ångest och bristande självkänsla kan finnas kvar lång tid efteråt för de före detta gömda flyktingarna (Eriksson & Henriksson, 1997, s. 94). Intervjupersonerna i denna studie anger också förändrade personlighetsdrag, som förändrad självsäkerhet och självkänsla, som konsekvenser av ett tidigare liv som gömd.

6.6. Helhetsanalys

Studiens fyra teman kan kopplas ihop på flera olika sätt med hjälp av intervjupersonernas berättelser, tidigare forskning och de i studien valda teoretiska analysperspektiven. Gömda flyktingfamiljers praktiska livssituation, till vilken bland andra boendesituation och den ekonomiska situationen inbegrips i denna studie, kan både anses påverka familjernas kontakter med nätverket och påverkas av dessa. Den praktiska livssituationen kan dessutom anses inverka på vilken makt flyktingarna har att kunna förändra familjens situation och hur gömtiden påverkar familjemedlemmarna på längre sikt. På motsvarande sätt kan kopplingar urskiljas mellan vilken makt flyktingarna har haft under gömtiden, hur deras nätverk har sett ut och hur de upplever situationen att gömtiden har påverkat dem. Nedan beskrivs några av dessa kopplingar mer utförligt då studiens teman sammanfogas och relateras till varandra och till helheten i enlighet med den hermeneutiska spiralen (Kvale, 1997, s. 51).

6.6.1. Begränsade sociala stödsystem och isolerade familjer

Gömda flyktingfamiljers praktiska livssituation har ett nära samband med familjernas nätverk och kontakter. Personer ur nätverket kan enligt intervjupersonerna i studien hjälpa till med bland annat att ordna bostäder för de gömda familjerna och med att betala olika kostnader som familjerna kan ha. Intervjupersonerna beskriver dock hur familjerna av rädsla för att bli upptäckta och avvisade från Sverige tenderar att isolera sig från omgivningen samt undviker att ta några kontakter med utomstående. Det kan också vara svårt för de gömda flyktingfamiljerna att veta vilka kontakter de kan ta och vilken hjälp familjerna kan få. Att människor inte använder vissa stödsystem kan enligt det systemteoretiska perspektivet förklaras med att stödet som erbjuds inte passar för personens problem, att personen inte känner till att dessa finns eller att personen inte vill använda sig av stödsystemen (Hutchison, 2003, s. 205-208). Släkten kan fungera som ett informellt stödsystem och vara ovärderlig när det gäller att ge stöd och att hjälpa människor att hantera olika problem (Klefbeck & Ogden, 2003, s. 93). Om de gömda familjerna, av rädsla för att bli upptäckta och avvisade från Sverige, inte kan bo hos eller måhända inte ens hälsa på sina släktingar eller vänner, så kan dessa heller inte ge familjemedlemmarna den hjälp och det stöd som de kan vara i behov av.

En annan aspekt som hör samman med familjernas livssituation under gömtiden är att det land som flyktingarna ursprungligen kommer ifrån kan ha betydelse för hur deras nätverk ser ut vilken hjälp familjerna upplevs få. Intervjupersonerna berättar att det från vissa länder finns grupper som stöttar och hjälper gömda landsmän, medan flyktingfamiljer från andra länder lever mer isolerade.

6.6.2. Upplevd maktlöshet

Vilken makt och vilka möjligheter som familjerna har att kunna påverka sin situation kan till viss del anses vara beroende av de resurser som familjerna har (Franzén, 2005, s. 94ff). Till resurserna kan bland annat flyktingfamiljernas ekonomiska situation och det stöd som familjernas nätverk erbjuder räknas. Intervjupersonerna upplever att familjerna inte själva kan påverka sin situation, utan att de är beroende av hjälp från utomstående och av "tur". Relationen mellan handläggaren på Migrationsverket och den asylsökande kan ses som en ojämn maktrelation., vilket även relationen mellan den gömda flyktingfamiljen och de som hjälper familjen kan anses vara. Intervjupersonerna berättar bland annat att de gömda flyktingfamiljer kan vara tvungna att flytta runt mellan olika bostäder för att människorna, hos vilka de bor, inte vill eller vågar ha familjen boende hos sig längre.

6.6.3. Den långsiktiga påverkans möjliga orsaker

Hur familjernas nätverk ser ut under gömtiden kan få betydelse för familjernas framtida situation. Att gömda familjer har tillgång till få sociala stödsystem, både informella och formella, kan göra att familjerna påverkas långsiktigt. Kontakt och utbyte med omgivningen ger utvecklingsmöjligheter, medan isolerade individer riskerar att stagnera. Avsaknaden av social service kan leda till nedsatt hälsa och försenad psykologisk utveckling. (Klefbeck & Ogden, 2003, s. 96; Payne 2002, s. 367).

Intervjupersonerna i studien upplever att gömtiden påverkar familjemedlemmarnas psykiska och fysiska hälsa långsiktigt. Det kan dock vara svårt att veta vilken roll situationen som gömd spelar för flyktingarnas hälsotillstånd, då tidigare trauman och invandringssituationen kan föranleda krisreaktioner och ohälsa hos flyktingarna (Forsbeck Olsson, 1999. s. 5ff; Söderlindh, 1992, s. 28). Upplevelserna av att få avslag på asylansökan kan också innebära nya trauman för den enskilde. Dessa händelser kan var för sig medföra att en individ hamnar i ett psykiskt kristillstånd och det kan därför vara svårt att urskilja vilka konsekvenser som själva gömtiden har gett. Även om gömtiden inte ensamt har påverkat flyktingarnas hälsotillstånd kan antas att situationen som gömd kan ha förvärrat den psykiska och fysiska hälsan för flyktingarna på grund av avsaknaden av sociala stödsystem och den bristande tillgången till hälso- och sjukvård.

7. Diskussion

I detta kapitel ges en kort sammanfattning av studiens resultat och en sammanfattande tolkning av resultatbilden. Fördelar och begränsningar med metoden diskuteras och förslag ges till fortsatt forskning inom området.

7.1. Sammanfattande resultatbild

Syftet med den här studien har varit att försöka öka kunskapen om och förståelsen för gömda flyktingfamiljers situation under gömtiden samt efteråt för familjer som erhållit uppehållstillstånd i Sverige. I inledningen formulerades fyra frågeställningar. Nedan kommer de mest centrala resultaten att redovisas, vilka kan anses svara på frågeställningarna.

Hur beskriver och upplever intervjupersonerna gömda familjers praktiska livssituation?

- Den praktiska livssituationen beskrivs och upplevs som svår
- Ekonomin hos de gömda flyktingfamiljerna beskrivs som dålig
- Familjerna uppfattas vara i behov av ekonomiskt stöd från personer i nätverket eller ideellt insamlade medel
- Familjerna uppges vara hänvisade till tillfälliga och opraktiska boenden
- Familjemedlemmarna upplevs tillbringa mycket av sin tid inomhus i bostäderna och isolera sig från omgivningen på grund av deras rädsla för att bli upptäckta

Hur beskriver intervjupersonerna gömda familjers nätverk?

- Nätverket beskrivs som litet och familjernas kontakter uppfattas som få till antalet
- Kontakterna beskrivs till största del som kontakter av informell karaktär
- Kontakterna med sjukvård och samhällsservice skildras som begränsade
- Hjälpen från personer i nätverket beskrivs i huvudsak vara praktisk, men även vara av psykosocial karaktär
- Inom familjerna upplevs svårigheter med att visa känslor och relationsproblematik

Hur upplever intervjupersonerna gömda flyktingars makt eller brist på makt?

- Flyktingarna upplevs vara helt eller delvis utan makt under gömtiden
- Flyktingarna anses inte kunna förändra eller påverka sin situation på egen hand
- För att kunna förändra situationen upplevs flyktingarna behöva hjälp från utomstående eller ha ”tur”
- Flyktingarnas syn på framtiden beskrivs olika, då de antingen upplevs se möjligheter eller inte se någon framtid alls

Hur upplever intervjupersonerna att livet som gömd har påverkat familjer som tidigare har levt gömda?

- Gömtiden upplevs ha påverkat flyktingarnas psykiska och fysiska hälsa, personlighet och känsloliv
- Påverkan upplevs som negativ och långsiktig
- Att känna sig utanför, att man behöver försvara sig, att man är jagad, rädd och kränkt är exempel på känslor om intervjupersonerna upplever vara konsekvenser av ett tidigare liv som gömd flykting

- Barnen i en familj beskrivs ha förlorat sitt hemspråk som en följd av att familjen inte pratade detta under gömtiden av rädsla för att bli avslöjade
- Flyktingarnas hälsa efter uppehållstillståndet uppfattas förbättras för vissa personer, vara oförändrad för en del och försämrats för andra
- Nya motgångar skildras när familjernas situation efter uppehållstillståndet beskrivs, men även positiva händelser som framgång med studier nämns

7.2. Sammanfattande tolkning

Studiens problemformulering var följande: *Hur kan man förstå och beskriva situationen för gömda och före detta gömda flyktingfamiljer?* Intervjupersonernas berättelser har visat att gömda flyktingfamiljers situation kan se olika ut. Familjerna kan ha olika mycket resurser, leva gömda olika länge, ha olika typer av kontakter och få varierad hjälp från nätverket. Familjerna kan även bära på skilda erfarenheter sedan tidigare, vilket kan påverka hur deras situation är under gömtiden. En sammanfattande tolkning som trots skillnaderna i beskrivningarna kan göras är att familjerna upplevs leva under svåra materiella villkor och att de har begränsade kontakter med omgivningen liksom med sjukvård och samhällsservice. Enligt systemteorin kan detta tolkas som att familjerna omges av få sociala stödsystem (Hutchison, 2003, s. 205f). De gömda flyktingfamiljerna beskrivs emellertid vara beroende av hjälp från utomstående bland annat för sin försörjning och för sitt boende. Detta kan enligt det relationella maktbegreppet tolkas som att relationen mellan flyktinghjälparna och flyktingfamiljerna är ojämlik och att flyktingarna har liten makt att kunna påverka sin situation (Franzén, 2005, s. 90). De ovan beskrivna resultaten och tolkningarna stämmer i stort överens med vad den tidigare forskningen inom området har visat. Genom de kopplingar som har gjorts till de valda teoretiska perspektiven i studiens resultat- och analyskapitel är undersökarens förhoppning att livssituationen för gömda flyktingfamiljer även har kunnat betraktas utifrån nya synvinklar och att tolkningarna har kunnat förklara vissa aspekter på nya sätt.

När det gäller situationen efter uppehållstillståndet och hur gömtiden kan ha påverkat familjerna är den tidigare forskningen inom området så pass begränsad att det är svårt att göra några resultatjämförelser. Den här studien kan uppfattas som en pilotstudie där några resultat och tolkningar har lyfts fram, vilka senare skulle kunna forskas vidare om. Beskrivningarna som ges kan tolkas som att familjemedlemmarna efter uppehållstillståndet upplever reaktioner som påminner om reaktioner vid en traumatisk kris (Söderlindh, 1992, s. 36). Denna studie kan dock inte ge svar på om det som upplevs är konsekvenser enbart av gömtiden eller om det är följder av andra händelser eller trauman som flyktingarna erfarit.

7.3. Metoddiskussion

Syftet med den här studien har varit att nå ökad kunskap och förståelse för gömda och före detta gömda flyktingars situation. Den kvalitativa metoden kan anses ha fungerat väl för att uppfylla studiens syfte. Genom intervjuer har beskrivningar kunnat erhållas, vilka har belyst olika aspekter av livssituationen för familjerna under gömtiden samt upplevelser av hur denna tid kan ha påverkat familjerna. Beskrivningarna som intervjupersonerna har gett har varit detalj- och innehållsrika. De intervjusvar som har kunnat kopplas till studiens syfte, problemställning och frågeställningar har valts ut. Resultatdelen i studien är trots de begränsningar som gjorts omfångsrik. En sammanfattande tabell med meningskoncentrerade

och meningskategoriserade svar efter varje redovisat tema har gjorts för att förenkla för läsaren (Kvale, 1997, s. 174).

I efterhand kan tyckas att studiens fyra frågeställningar och teman varit för många och att en eller ett par frågeställningar hade gett en djupare inblick i det studerade. Samtidigt har frågeställningarnas bredd och antal kunnat ge en bild av helheten och komplexiteten, vilket knappast hade varit möjligt om någon av frågeställningarna hade valts bort. De resultat som har erhållits kan inte användas för att dra några allmänna slutsatser om att det som intervjupersonerna berättar skulle kunna anses gälla för alla gömda och före detta gömda flyktningfamiljer. En kvantitativ studie hade kunnat ge andra generaliseringsmöjligheter, men då hade de detaljrika beskrivningarna som fåtts genom intervjuerna gått förlorade.

I en kvalitativ undersökning är undersökaren ett mätinstrument (Larsson, 2005, s. 113). Hade andra undersökare valt att studera gömda flyktningfamiljer hade detta förmodligen genererat ett något annorlunda resultat beroende på deras val av metod och vetenskapsfilosofisk ansats samt deras referensram och förförståelse. Eftersom undersökaren rent subjektivt kontrollerar insamlingen och tolkningen av data kan det innebära att undersökaren bara släpper fram den information som styrker dennes förutfattade meningar. Det finns även en risk att man som undersökare kan övertolka data i jakt på en förståelse som inte existerar. För att underlätta replikering och granskning av studien har undersökaren försökt att systematiskt redogöra för studiens metod och tillvägagångssätt.

7.3. Förslag till fortsatt forskning

Den här studien är långt ifrån heltäckande, utan begränsad till att studera några aspekter inom ett valt problemområde. Detta kan även anses gälla för den tidigare forskningen som rör gömda flyktingar. Nedan följer några förslag till fortsatt forskning.

- *Intervjua människor med andra rollpositioner, som exempelvis handläggare på Migrationsverket, advokater eller behandlare om hur de upplever gömda flyktingars situation.*
- *Studera flyktingar som har levt ensamma utan sina familjer.*
- *Göra en kvantitativ studie med flyktingar som tidigare har levt gömda, om hur de skattar sin livssituation och hälsa efter gömtiden och hur de uppfattar att gömtiden har påverkat dem.*
- *Analysera gömda flyktingars situation utifrån ett upplevelseperspektiv, som exempelvis existentialismen.*
- *Göra långsiktiga studier med uppföljningar av familjer, barn eller vuxna personer som tidigare har levt gömda.*

REFERENSER

- Angel, B. & Hjern, A. (1992). *Att möta flyktningbarn och deras familjer*. Lund: Studentlitteratur.
- Angel, B. & Hjern, A. (2004, 2:a rev. uppl.). *Att möta flyktingar*. Lund: Studentlitteratur.
- Bjereld, U., Demker, M., & Hinnfors, J. (2002). *Varför vetenskap?* Lund: Studentlitteratur.
- Codex hemsida. (2005). *Informerat samtycke*. Stockholm: Vetenskapsrådet i samarbete med Centrum för Bioetik vid Uppsala Universitet och Karolinska Institutet. [online]. URL: <http://www.codex.uu.se/oversikter/manniskor/samtycke.html/> [läst 2005-11-01].
- Cullberg, J. (1992). *Kris och utveckling*. Stockholm: Natur och kultur.
- Ennart, H. (2005). 27 september 2005. Avvisning av familj upprör mp. *Svenska dagbladet* [online]. URL: <http://www.svd.se/> [läst 2005-10-10].
- Eriksson, J. & Henriksson, H. (1997). *Asylsökande och gömda familjer i samhället och vården*. Stockholm: Flyktningbarnteamet i samarbete med Centrum för Barn- och Ungdomshälsa.
- Forsbeck Olsson, U. (1999). Att leva gömd – konsekvenser för barnens psykiska hälsa och utveckling. I *Psyksiska konsekvenser för barn som tvingas leva gömda. En underlagsrapport till SoS-rapport 1999:5 "När barn lever gömda"* (pp. 5-20). Stockholm: Socialstyrelsen.
- Foucault, M.(1980). *Sexualitetens historia. Vol 1. Viljan att veta*. Stockholm: Gidlunds.
- Franzén, M. (2005). I fråga om makt. I T. Goldberg (Red.), *Samhällsproblem* (pp. 82-122). Lund: Studentlitteratur.
- Hutchison, E. D. (2002). *Dimensions of human behavior. Person and environment*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Johansson, S. (2004). *De gömda - i samhällets marginal. En studie kring avvisningshotade och gömda flyktingars rättsställning och sociala situation i dagens Sverige*. C-uppsats. Sociologiska institutionen. Lunds universitet.
- Klefbeck, J. & Ogden, T. (2003). *Barn och nätverk*. Stockholm: Liber utbildning.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S. (2005). Kvalitativ metod, en introduktion. I S. Larsson., J. Lilja. & K. Mannheimer. (Red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete* (pp. 91-128). Lund: Studentlitteratur.
- Lilja, J. (2005). Problemformulering. I S. Larsson., J. Lilja. & K. Mannheimer. (Red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete* (pp. 39-55). Lund: Studentlitteratur.

- Läkare utan gränser. (2005). *Gömda i Sverige. Utestängda från hälso- och sjukvård*. Stockholm: Läkare utan gränser.
- Migrationsverket. (2004). *Faktablad om asylregler i Sverige*. Norrköping: Migrationsverket.
- Migrationsverkets hemsida. (2005a). *Historik*. [online].
URL: <http://www.migrationsverket.se/> [läst 2005-11-01].
- Migrationsverkets hemsida. (2005b). *Asylärendets gång*. [online].
URL: <http://www.migrationsverket.se/> [läst 2005-11-01].
- Migrationsverkets hemsida. (2005c). 21 november 2005. *Barnfamiljer föremål för vägledande beslut*. [online]. URL: <http://www.migrationsverket.se/> [läst 2005-12-01].
- Olsson, H. & Sörensen, S. (2001). *Forskningsprocessen. Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber.
- Payne, M. (2002). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Ruth, J-E. (1991). Reliabilitets- och validitetsfrågan i kvantitativ respektive kvalitativ forskningstradition. *Gerontologia*, vol. 5, no 4, 277-290.
- Social rapport 2001*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SoS-rapport 1994:8*. Om barn som hålls gömda för att slippa avvisning. Stockholm: Socialstyrelsen, Statens Invandrarverk.
- SoS-rapport 1999:5*. När barn lever gömda. Stockholm: Socialstyrelsen, Statens Invandrarverk.
- Söderlindh, E. (1992). *Invandringens psykologi*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Vestin, S. (2002). *Flyktningboken*. Stockholm: Ordfront.

BILAGA 1 • INTERVJUGUIDE 1

Bakgrundsuppgifter (om flyktningföräldrarna)

- Kön
- Ålder
- Etnicitet/ursprung
- Familj
- När kom du och din familj till Sverige?
- När och hur länge gömde ni er?
- Hur länge har du haft permanent uppehållstillstånd?

Den praktiska livssituationen

- Kan du berätta om hur det var att leva gömd?
- Kan du beskriva hur en vanlig dag såg ut från morgon till kväll?
- Hur bodde du?
- Hade du någon form av arbete eller sysselsättning?
- Hur var din ekonomi?

Familjens nätverk och kontakter

- Var det någon som hjälpte er när ni levde gömda?
- Kan du berätta om hur det var i din familj under tiden ni levde gömda?
- Hade du kontakt med några personer utanför familjen? Vilka?
- Vilken betydelse hade personerna i ditt nätverk för dig under tiden du levde gömd?
- Hur var din hälsa under tiden du levde gömd? (psykisk och fysisk hälsa)
- Hur såg din kontakt med sjukvård och övrig samhällsservice ut?

Makt och maktlöshet

- Hur ser du på vilka möjligheter du hade att kunna påverka din och din familjs situation när ni levde gömda?
- Vad upplevde du att du kunde göra?
- Vad upplevde du att du inte kunde göra?
- Hur tänkte du om din framtid när du levde gömd?

Påverkan

- Kan du berätta om hur ditt och din familjs liv ser ut idag?
- Vilka personer ingår nuförtiden i ditt sociala nätverk?
- Hur är din nuvarande hälsa? (psykisk och fysisk hälsa)
- Kan du berätta om vad du tycker har förändrats sedan du inte längre behöver leva gömd? Är det något som inte har förändrats?
- Upplever du att tiden som gömd har påverkat dig och din familj? Om ja, hur?
- Hur ser du idag på din och din familjs framtid?

Övrigt

- Finns det något mer du vill berätta om?
- Om du kort fick sammanfatta gömtiden - vad skulle du säga då?

BILAGA 2 • INTERVJUGUIDE 2

Bakgrundsuppgifter (om flyktinghjälparna)

- Kön
- Ålder
- Arbete
- Erfarenhet av gömda flyktingar

Den praktiska livssituationen

- Kan du berätta om hur du upplever att det kan vara för en familj att leva gömd?
- Kan du beskriva hur en vanlig dag kan se ut från morgon till kväll för en gömd flyktingfamilj?
- Hur bor de gömda flyktingfamiljerna?
- Har familjemedlemmarna någon form av arbete eller sysselsättning?
- Hur är familjernas ekonomi?

Familjens nätverk

- Finns det någon som hjälper familjerna när de lever gömda?
- Kan du berätta om hur situationen och relationerna kan vara inom en familj under tiden de lever gömda?
- Har föräldrarna kontakt med några personer utanför familjen? Vilka?
- Vilken betydelse anser du att personerna i nätverket har för flyktingfamiljen under tiden de lever gömda?
- Hur är flyktingarnas hälsa under tiden de lever gömda? (psykisk och fysisk hälsa)
- Hur ser deras kontakter med sjukvård och övrig samhällsservice ut?

Makt och maktlöshet

- Hur ser du på vilka möjligheter familjerna har att kunna påverka sin situation när de lever gömda?
- Vad upplever du att familjerna kan göra?
- Vad upplever du att de inte kan göra?
- Hur ser föräldrarna på sin och familjens framtid när de lever gömda?

Påverkan

- Kan du berätta om hur flyktingfamiljernas liv kan se ut efter att de har fått PUT?
- Hur är flyktingarnas hälsa när familjerna inte längre lever gömda? (psykisk och fysisk hälsa)
- Vad tycker du förändras sedan familjerna inte längre behöver leva gömda? Är det något som inte förändras?
- Upplever du att tiden som gömd har påverkat flyktingar som idag har PUT? Om ja, hur?
- Hur upplever du att flyktingar som har levt gömda ser på sin framtid efter att de har fått PUT?

Övrigt

- Finns det något mer du vill berätta om?
- Om du kort fick sammanfatta situationen för gömda flyktingföräldrar - vad skulle du säga då?

BILAGA 3 • INTERVJUBREV

Stockholms Universitet
Institutionen för Socialt Arbete
Socialhögskolan

Till NN
November 2005

Hej!

Jag studerar till socionom vid Stockholms Universitet och skall skriva en uppsats om flyktingar som har levt gömda i Sverige. Syftet med uppsatsen är att försöka öka kunskapen om och förståelsen för gömda flyktingfamiljers situation. För att kunna skriva uppsatsen behöver jag intervjua ett antal personer och det är därför som du har tillfrågats om du vill låta dig intervjuas. Jag tror att dina kunskaper och erfarenheter är mycket viktiga för denna studie.

Jag kommer att intervjua dig under cirka en timme om hur om hur din situation har varit och hur du har upplevt tiden som du levde gömd (alt. om hur du upplever gömda flyktingfamiljers situation). Intervjun kommer att **spelas in**, för att jag efteråt skall kunna skriva ned det du har sagt utan missuppfattningar och felaktigheter, som lätt kan uppstå om svaren endast antecknas.

Intervjun är **frivillig** och det är helt upp till dig om du vill ställa upp eller inte. Du får även avbryta intervjun om du känner att du skulle vilja det.

Du garanteras **total anonymitet**. Ljudinspelningarna kommer inte att sparas. Inga namn eller avslöjande uppgifter kommer att lämnas ut i uppsatsen. Berättelserna kommer till stor del att redovisas uppdelade under olika teman, vilket ytterligare styrker anonymiteten. Jag kommer i uppsatsen att använda vissa citat från intervjupersonerna. Citaten kommer att väljas med omsorg för att inte röja någons identitet.

Uppsatsen skall vara klar i januari 2006. När den är färdigt skriven kommer den att läsas av andra studenter, av lärare och eventuellt också av organisationer och människor som jobbar med att hjälpa flyktingar.

Är det något som du undrar över så är du välkommen att höra av dig till mig.

Med vänliga hälsningar

Erica Lindroos

Tfn: 08-XXX XXX XX
Mobil: XXX-XXX XX XX
E-mail: erica_lindroos@hotmail.com

BILAGA 4 • BEGREPPSFÖRKLARINGAR

Asyl: Med asyl avses i Utlänningslagen ”uppehållstillstånd som beviljas en utlänning därför att han är flykting” (Utlänningslag 2005:716 3 §).

Asylsökande: Utlänningar som har tagit sig till Sverige och begärt skydd mot förföljelse, men som ännu inte fått sin ansökan slutligt prövad av Migrationsverket eller Utlänningsnämnden

Avvisning: Utlänningar som aldrig haft uppehållstillstånd avvisas när de får besked om att de måste lämna landet.

Barn: Person under 18 år.

BUP: Barn- och ungdomspsykiatri.

Flykting: Utlänning som har sökt asyl och fått tillstånd att som flykting bosätta sig i Sverige.

Flyktinghjälpare: Person med erfarenhet av att arbeta med flyktingar

Gömd flyktingfamilj: Personer med nära släktskapsband som lever gömda samtidigt.

Gömda flyktingar: Människor som har sökt asyl i Sverige, men som fått avslag på sin begäran om uppehållstillstånd och sedan stannat kvar illegalt i landet.

Gömtiden: Tiden från och med den dagen en person gömmer sig fram till dess att han eller hon får uppehållstillstånd och inte längre behöver gömma sig.

Permanent uppehållstillstånd (PUT): Utlänning som har tillstånd att bo och arbeta i Sverige på obegränsad tid. Tillståndet gäller så länge utlänningen är bosatt i Sverige och förlängs automatiskt.

Posttraumatiskt stressyndrom (PTSD): Ett ångestillstånd till följd av en svår händelse eller chockartad upplevelse.

Samhällsservice: Service som bedrivs av offentliga inrättningar. Sjukvård (såväl somatisk och psykiatrisk), skola och socialtjänst är några exempel på samhällsservice.

Utvisning: När utlänningar som har haft uppehållstillstånd får beslut om att lämna landet blir de utvisade.